

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С.І. Сидоренко
« _____ » _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: *ВІДТВОРЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНІВ
ДЕНА СІММОНСА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ «ТЕРОР» І
«ПАДІННЯ ГІПЕРІОНА»***

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«Мз» ШУЛЬГА ЮЛІЯ АНАТОЛІЇВНА

Керівник: канд. пед. наук, доцент РУДІНА МАРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2021

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретичні основи дослідження прецедентних феноменів: перекладознавчий аспект.....	9
1.1. Загальна характеристика феномену прецедентності в перекладознавстві.....	10
1.2. Класифікація прецедентних феноменів.....	14
1.3. Особливості англо-українського художнього перекладу прецедентних феноменів.....	19
1.3.1. Способи досягнення еквівалентності перекладу прецедентних феноменів.....	20
1.3.2. Використання відповідника, транслітерація, калькування та інші засоби відтворення прецедентних феноменів у перекладах художніх творів.....	28
Розділ 2. Методологія дослідження прецедентних феноменів у перекладознавстві.....	34
2.1. Методологічні засади дослідження прецедентних феноменів у перекладознавстві.....	34
2.2. Сучасні аспекти аналізу прецедентних феноменів у художній літературі.....	38
2.3. Методи дослідження прецедентних феноменів у перекладах великих епічних творів Дена Сіммонса.....	43
Розділ 3. Особливості перекладу прецедентних феноменів у романах «Терор» і «Падіння Гіперіона» Дена Сіммонса українською мовою.....	50
3.1. Труднощі і специфіка перекладу прецедентних феноменів у романах письменника-фантаста.....	50
3.2. Засоби досягнення еквівалентності й адекватності перекладу прецедентних феноменів у романах «Терор» і «Падіння Гіперіона» Дена Сіммонса українською мовою.....	64

3.3. Аналіз способів перекладу прецедентних феноменів у досліджуваних романах.....	75
Висновки.....	81
Список використаних джерел.....	85
Додатки.....	95
Додаток А.....	96
Додаток Б.....	97
Додаток В.....	98
Додаток Г.....	99
Додаток Д.....	100
Додаток Е.....	101

ВСТУП

Як відомо, кожна людина є представником певної національної культури, якій характерна унікальність та наявність власних традицій, мови та літератури. Кожна мовна система утворюється протягом великого проміжку часу та зазнає впливу великої кількості чинників. Стрімкий розвиток сучасного суспільства та значні зміни, які стосуються способу життя людей, сприяють змінам й самої мови, значно збагачуючи її та розширюючи межі її можливостей. Відбувається значне поповнення новими одиницями з урахуванням вже наявних здобутків попередніх поколінь. Збільшення контактів між країнами та активний обмін різноманітною інформацією підвищують актуальність та необхідність дослідження процесів міжкультурної комунікації, що дозволить зробити її максимально успішною.

У сучасній художній літературі автори не лише прагнуть проявити свою творчу індивідуальність, а й вдаються до залучення тих способів висловлення думки, які вже є відомими і тісно переплітаються з існуючими традиціями. Яскравим виявом такої тенденції можна вважати активне використання різних способів вживання прецедентності. Взаємодія між представниками різних культур та вірне і повне розуміння отриманої інформації неможливі без знання прецедентних феноменів, які допомагають відтворювати комплекс різних значень, значно ускладнюючи процес взаємодії. Представникам різних культур необхідно вміти розуміти прихований сенс, закладений співрозмовником, для того, щоб здійснити вдалу та повноцінну комунікацію. Можливість вірного трактування прецедентних феноменів є важливою складовою для здійснення повноцінної комунікації і вказує на знання культури країни автора художнього твору та мови, яка вивчається.

Переклад художньої літератури має велике значення у наш час і допомагає обмінятися думками, світоглядом та знаннями представникам різних країн. Він надає можливість читачу ознайомитись з культурними надбаннями інших народів, особливостями їх інтелектуального та емоційного розвитку. Культурна компетенція

перекладача є запорукою здійснення успішного перекладу, який буде відповідати тексту оригіналу.

Після Ю.М. Караулова, який дав поштовх до використання поняття прецедентності у межах лінгвістики, прецедентні феномени привертають постійну увагу науковців, які вдаються до їх вивчення досить різносторонньо. Значну увагу дослідженню цих питань у своїх працях присвячували В. Алексеєва, Д. Багаєва, Т. Воробйова, Д. Гудков, І. Захаренко, В. Красних, С. Лазаренко, О. Нахімова, І. Сахарук, А. Супрун, Г. Ташченко, які активно визначали види прецедентних феноменів, їх місце серед інших та розглядали специфіку їх функціонування, сприйняття і тлумачення у процесі спілкування.

Прецедентні феномени відносяться до колективних фонових знань та вказують на культурну грамотність мовної особистості, її рівень обізнаності. Вони є показником приналежності до певної культури та епохи. Кількість прецедентних феноменів, які використовуються в художніх творах, значно збільшується, що привертає увагу науковців та перекладачів до правильності їх відтворення. Оскільки прецедентні феномени є невід'ємною частиною культури будь-якого народу та досить часто вживаються у художній літературі, їх знання є досить важливим для здійснення адекватного перекладу художніх творів українською.

Ден Сіммонс – яскравий представник відомих сучасних американських письменників-фантастів та відмінний викладач. Він є автором багатьох визначних творів, які мають значний успіх і належать до різних жанрів літератури. Його твори набули досить великої популярності і мають своїх читачів більш ніж у 27 країнах.

Романи Дена Сіммонса збагачені різними образами, які сприяють виокремленню тих чи інших ознак і звертаються до різних історичних епох та значущих подій історії, що привертає до себе значну увагу його читачів. На сторінках його романів можна неодноразово зустріти прецедентні феномени, які додають його творам унікальності та допомагають у створенні особливої атмосфери при читанні, зверненні до культури народу автора. Використання прецедентних феноменів значно збагачує мову автора та наближає його до читача, наповнюючи

твори цікавими та сповненими інформацією асоціаціями, що робить їх складнішими для розуміння представникам інших культур.

Актуальність роботи зумовлена широким використанням прецедентних феноменів у творах художньої літератури та необхідністю їх адекватного відтворення іншою мовою для повноцінної передачі закладеного у них сенсу. Сучасні автори досить часто залучають зазначені одиниці у свої твори для того, щоб викликати додатковий інтерес у читача, надати їм образності, збагатити емоційністю та здійснити звернення до культурної чи історичної пам'яті читача.

Мета цієї роботи полягає у дослідженні способів відтворення прецедентних феноменів у перекладах англomовних художніх творів українською.

Для досягнення сформульованої мети були поставлені такі **завдання**:

- вивчити науково-теоретичні відомості про прецедентні феномени в аспекті перекладознавства, дати загальну характеристику поняття прецедентного феномену;
- виявити основну класифікацію прецедентних феноменів;
- з'ясувати та описати труднощі перекладу прецедентних феноменів у художньому тексті;
- дослідити специфіку перекладу прецедентних феноменів у обраних англomовних художніх творах залежно від їх категоріального статусу;
- проаналізувати основні способи перекладу прецедентних феноменів у романах «Терор» і «Падіння Гіперіона» Дена Сімонса;
- виокремити основні сфери походження прецедентних феноменів у досліджуваних романах Дена Сімонса;
- визначити співвідношення вжитих прецедентних феноменів відповідно до їх типології у зазначених творах.

Об'єктом дослідження є прецедентні феномени у межах англо-українського художнього перекладу.

Предмет дослідження становлять способи відтворення прецедентних феноменів у перекладах романів Дена Сімонса «Терор» та «Падіння Гіперіона» українською мовою.

У роботі була використана низка різних **методів** дослідження, які мають загальнонауковий та перекладознавчий характер. Методи *аналізу* та *синтезу* дозволили виокремити з наявного теоретичного матеріалу головні характеристики прецедентних феноменів відповідно до їх класифікації. *Порівняльний аналіз* оригінального твору та його перекладу допоміг визначити та окреслити основні способи та прийоми передачі прецедентних феноменів при перекладі англomовного художнього тексту українською. Для встановлення місця кожного типу прецедентних феноменів серед інших було залучено *дедуктивний метод*. *Метод класифікації* було застосовано для здійснення розподілу прецедентних феноменів відповідно до соціуму, у межах якого відповідна одиниця функціонуватиме у ролі прецедентної. Використання *концептуального аналізу* сприяло встановленню смислового навантаження прецедентного феномену та виявленню зв'язку між його елементами, звертаючи увагу на його функціонування як цілісної одиниці у мисленні. *Аналіз контексту* допомагав визначити смисл прецедентного феномену в окремих випадках його вживання. *Аналіз результатів* практичної частини роботи та *метод узагальнення* сприяли виявленню та формулюванню закономірностей і особливостей перекладу прецедентних феноменів.

Матеріалом дослідження послуговували романи американського письменника Дена Сіммонса «Терор» і «Падіння Гіперіона» та їх переклад українською.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше здійснено аналіз перекладу прецедентних феноменів у романах «Терор» і «Падіння Гіперіона» Дена Сіммонса, проаналізовано їх значення для його перекладу. У роботі встановлено та описано особливості функціонування та передачі прецедентних феноменів у творах автора відповідно до їх статусу.

Теоретичне значення роботи полягає в здобутих аналітичних відомостях та узагальнених підсумках стосовно прецедентних феноменів, їх розширеному вивченні. У роботі осмислено наявну інформацію про зазначені одиниці та здійснено спробу перекладознавчого аналізу прецедентних феноменів у творах сучасного автора. Теоретичні здобутки можуть бути використані під час наступних

досліджень у межах лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики та загальної теорії перекладу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони сприятимуть подальшим дослідженням перекладу прецедентних феноменів у художніх творах і можуть бути використані у перекладацькій діяльності та при підготовці майбутніх фахівців у галузі перекладу.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які супроводжуються висновками, загальних висновків, списку використаних джерел під час дослідження та шести додатків.

Апробація отриманих результатів. Основні результати дослідження оприлюднено на XXI Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки» (Київ, 2021) та Міжнародній науково-практичній конференції «Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук» (Одеса, 2021).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у збірнику тез доповідей на XXI Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки» (квітень 2021, м. Київ) та у збірнику тез доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції «Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук» (листопад 2021, м. Одеса).

Шульга Ю. Переклад прецедентних імен. Київ, 2021. С 91 – 92

Шульга Ю. Збереження авторського задуму при перекладі прецедентних феноменів. Одеса, 2021. С.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

1.1. Загальна характеристика феномену прецедентності в перекладознавстві

Поняття прецедентного феномену вже довгий час є актуальним для багатьох сучасних лінгвістів та перекладачів. Чимало з них висувають власні думки, пропонують різноманітні визначення цього поняття та займалися його дослідженням у різних галузях. Науковці переконані, що переклад прецедентних феноменів є більш складним та має певні особливості, які не мають залишитись поза увагою перекладачів, що вони часто ускладнюють переклад художніх творів.

Безупинний розвиток суспільства значно впливає на мову і зумовлює розширення її лексики та може призводити до зміни значення деяких слів. Мова безперервно збагачується новими виразами, словами та національно-забарвленою лексикою, до якої входять не лише прислів'я та приказки, а й прецедентні феномени.

Сучасні твори містять у собі чимало національно-культурної лексики, що може стати перепоною на шляху вірного та повного розуміння тексту. Вивчення іншої мови потребує залучення значної уваги до її представників та їх звичок. Крім того, важливою є можливість порівняння та розуміння феноменів їх культури.

Соціалізація особистості відбувається у межах певної лінгвокультурної спільноти, представником якої вона є. Основа когнітивної бази, що входить до значення прецедентів, обумовлює винятковість національного бачення та певним чином здійснює вплив на мовну культуру.

Поширеною проблемою для представників різних лінгвокультур є відмінності у розумінні під час здійснення комунікації. Прецедентні феномени відповідають асоціаціям, що не завжди відповідають уявленням у межах іншої культури, що призводить до непорозумінь та втрати необхідного сенсу. Недостатня обізнаність у культурі іншого народу може стати причиною здійснення невдалої комунікації, яка обумовлена невірним сприйняттям прецедентних феноменів. Саме тому через

приналежність до певної лінгвокультури прецедентні феномени потребують особливого підходу до їх перекладу та врахування всіх аспектів значення.

Варто зазначити, що наукове вивчення та виокремлення терміну «прецедентний текст» Ю.М. Карауловим дало поштовх до більш детального та різнобічного розгляду цього питання. Дослідник зазначає, що це «текст, який є значущим для тієї чи іншої особистості в пізнавальному та емоційному планах, має надособистісний характер, тобто добре відомий і широкому оточенню цієї особистості, включаючи її попередників і сучасників, і, нарешті, звернення до якого відбувається неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості» [42, с. 216]. Вчений переконаний, що вміння розпізнавати ці тексти вказує на відношення особистості до певної епохи і культури і визначає її як їх представника, дозволяючи зрозуміти відповідну для нього сукупність значень. Це наводить на думку, що прецедент являє собою усталену основу, що слугує відображенням відповідного значення за певних обставин та є маркером певної культури, залучаючи і використовуючи характерні для неї знання. Так, зазначені одиниці звернені до комплексу асоціацій, які для них характерні і апелюють до наявних у учасника взаємодії знань, які дозволять розкрити сенс сказаного і відтворити потрібні ознаки.

Після введення цього терміну, чимало вчених продовжили працювати над його дослідженням. Такий інтерес призвів до утворення ряду близьких термінів, що, в свою чергу, дало поштовх до створення ширшого та узагальнюючого терміну, що буде охоплювати їх спільні ознаки. Таким є термін «прецедентний феномен», що створений на основі визначення Ю.М. Караулова та має низку уточнень.

Деякі дослідники вважають, що визначення Ю.М. Караулова є більш вдалим для позначення поняття прецедентного феномену, а не тексту, оскільки воно є досить широким за значенням. До прецедентних феноменів науковці ж відносять прецедентні імена, ситуації, тексти та висловлення [30, с. 82].

В.В. Красних, вдаючись до їх розгляду, прецедентними вважає «феномени, які добре відомі всім представникам лінгвокультурної спільноти, актуальні в когнітивному плані і постійно поновлюються у мові представників цієї лінгвокультурної спільноти» [52, с. 9]. При згадуванні прецедентного феномену у

мові здійснюється використання закладеного ряду рис, що вирізняють його серед інших та входять до його значення, але не є головними. Склад ознак може значно варіюватися у межах національно-культурної спільноти, суспільства чи навіть окремої людини, що пояснює можливість їх невірного розуміння. Тракткування вміщених ознак та їх значення визначає унікальність та специфіку сприйняття цих одиниць. Так, вони активуватимуть відповідні значення, що відповідають уявленням певної спільноти.

І. Захаренко розширює цю думку і додає, що існування початкової форми отриманого прецедентного феномену, який знаходиться у когнітивній структурі і передається її представниками, дозволяє таким елементам бути еталоном, прикладом і порівнянням реальності. Саме тому представники мовної спільноти мають змогу віднайти у історичній пам'яті народу відповідні ситуації і використати їх для здійснення опису сьогоденних реалій, залучаючи характерні для них значення та уявлення [29, с. 107].

Т. Воробйова відзначає, що прецедентні феномени відносяться до когнітивних структур і утворюються на основі пізнавальної бази представників однієї мови шляхом вивчення однакових книг, доступу до єдиної бази фільмів, телевізійних передач та спільного розгляду єдиних подій [12, с. 124]. Прихильники цього напрямку вважають прецедентні феномени одиницями, що наповнені культурною інформацією, що вказує на їх віднесення до простору тієї чи іншої лінгвоспільноти.

Так, Ворожцова О. О. та Зайцева А. Б. схиляються до думки, що прецедентні феномени є певною групою вербальних або вербалізованих феноменів, які є знайомими для середньостатистичного носія у межах певної лінгвокультурної спільноти, а також належать до її когнітивної бази. Вони допомагають відобразити етнічні культурні цінності за допомогою оцінки та сприйняття історичних або відомих подій і постатей, міфології, літератури, усної народної творчості [13, с. 222].

Розглянувши теорію Ю. Караулова, О. Євтюгіна зазначає, що «прецедентний текст є мінімальним культурним знаком, який виконує спеціалізовану прагматичну функцію. Ця функція регулює відношення цього письмового висловлення до попереднього, культурну пам'ять про який зберігає прецедент, що потрапив у новий

контекст» [26, с. 4]. Так, дослідниця акцентує увагу на зв'язку з початковою одиницею, яка згадується за нових умов, відтворюючи культурну інформацію, і вживається для досягнення потрібної мети. Отже, їм характерна наявність початкових витоків, які стають їх основою, і здатність відтворювати своє значення.

О. А. Нахімова розглядає систему прецедентних феноменів як один із способів передачі «культурної пам'яті» нації від її попередників до сучасників та засіб зближення народу з його культурою та моральними ідеалами у той самий час [65, с.12]. Прецедентні феномени допомагають відтворювати національні стереотипи у сприйнятті та оцінюванні різних подій. Вони утворюють собою певну систему цінностей і впливають на поведінку представників окремої групи людей. За їх допомогою можна засуджувати або підтримувати певні способи поведінки.

Крім того, О. А. Нахімова у своїй праці вирізняє основні параметри знаходження прецедентних феноменів у текстах. Сюди дослідниця відносить поєднання використаного поняття з класичним твором, його відомість та часте використання у текстах і неденотативне використання у якості культурного символу [65, с. 56].

У своїй роботі Богданова І. В. зазначає, що «прецедентні феномени є джерелами інтертекстуальності, важливими явищами суспільного, культурного життя або історії лінгвокультурної спільноти, що є аксіологічно навантаженими та знайомими переважній більшості її представників» [4, с. 5].

Виходячи з вищенаведених визначень, ми розуміємо, що прецедентні феномени є досить відомими, усталеними мовними виразами, виконують функцію образу, що містить у собі та передає певний зміст. Однак склад прецедентних феноменів є рухомим і може досить часто змінюватись. Це зумовлюється тим, що деякі одиниці можуть ставати застарілими та не вживатися згодом, в той час як інші, навпаки, з'являтися та отримувати нове значення. Зміна складу мови може бути зумовлена різними факторами, такими як розвиток технологій, суспільства чи зміна моральних цінностей.

Дещо іншу думку, ніж Ю. М. Караулов, має Г. Г. Слишкін. Вчений переконаний, що термін варто розуміти в більш широкому значенні та зняти

обмеження стосовно кількості носіїв прецедентних текстів. Він вважає, що прецедентні тексти також можуть бути зрозумілими певному і обмеженому колу людей та бути прецедентними відносно недовго. У своїй роботі прецедентними текстами він називає будь-яку цілісну послідовність знакових одиниць, що мають певне значення для тієї чи іншої культурної групи [80, с. 29]. Тут ми бачимо, що автор наголошує на можливості швидкої зміни складу прецедентних феноменів. Крім того, вони не обов'язково мають бути відомими середньостатистичній особі. Однак, має бути певне значення, що є відомим та зрозумілим для зазначеної групи людей. Таке розуміння є цілком доречним, проте такі одиниці будуть незрозумілими для більшості людей і не зможуть бути адекватно перекладеними в більшості випадків.

Досліджуючи особливості прецедентних феноменів, науковці акцентують свою увагу на їх головних функціях. Сюди вони відносять номінативну, яка полягає у позначенні різних властивостей, подій чи предметів, що відтворюються у людській свідомості. Іншою функцією вважають персуазивну, що застосовують у цілях переконання іншого учасника спілкування та зміни його думки. Ігрова функція прецедентних одиниць передбачає їх застосування у якості специфічної мовної гри для зацікавлення читача та надання тексту жартівливого характеру, що сприятиме створенню менш напруженої ситуації. Не менш відомою є парольна функція, що виступає засобом розмежування та допомагає виявити входження людини до певної групи людей [80, с.92-114].

І. Сахарук, С. Кушнерук і О. Нахімова відзначають можливість прецедентних феноменів впливати на приймаючу сторону й вирізняють їх прагматичну функцію [76, с. 200]. Прецедентні одиниці накопичують та підсумовують соціально значущу інформацію, здійснюють вплив на адресата, породжуючи певну реакцію, відображають емоції мовця і його ставлення до наявних ситуацій.

Інші лінгвісти виділяють оцінну функцію прецедентних одиниць, оскільки їх використання дає змогу приховано чи доступно оцінити певну ситуацію [38, с.79].

З погляду А. Супрун прецедентні одиниці у спектрі міжтекстових відношень здійснюють естетичну та кумулятивну функцію і можуть застосовуватись для

наголошення того, що певне міркування є вірним шляхом звернення до певного джерела [82, с.23].

Науковці сходяться на думці, що прецедентні феномени можуть наситити текст в оригінальний спосіб, відбиваючи деталі минулого чи сучасного. Крім того, прецедентні одиниці можуть виконувати свої функції у формі певних стилістичних засобів і фігур, які роблять прецедент виразнішим та допомагають надати йому комічний ефект.

Із спостережень можна також помітити, що спочатку прецедентні феномени частіше стосувалися науки, важливих історичних подій, відомих творів. Нині сфера джерел для основи прецедентів значно розширилася. Їх основа у часто може переплітатись з телебаченням, політикою, відомими заголовками книг та популярними фільмами. Прислів'я та приказки, що неодноразово зустрічаються серед прецедентних феноменів, допомагають відтворити культуру та унікальність народу. Крім того, кожна культура має власних авторів, що значно збагачують мову і свідомість народу різними видами прецедентних феноменів.

Можемо сказати, що багато науковців зосереджують увагу на вивченні прецедентних феноменів, висуваючи власні визначення цього поняття, що сприяє їх глибинному дослідженню. Існує чимало загальних ознак, що загалом вказують на відомість, поширеність, часте використання, наявність зв'язку з культурою спільноти і відсутність потреби додаткових пояснень.

1.2. Класифікація прецедентних феноменів

Питання класифікації прецедентних феноменів є не менш актуальним у лінгвістиці. Неабиякий інтерес науковців до прецедентних феноменів став причиною виникнення великої кількості робіт, у яких розглядалися різні способи їх розподілу. Це пояснює виникнення багатьох способів їх класифікації, що беруть до уваги різні параметри.

На думку деяких лінгвістів доречно поділяти прецедентні феномени на прецедентні тексти, прецедентні висловлення, прецедентні ситуації та прецедентні імена [30, с 82]. У нашій роботі будемо схилитися до їх думки.

Прецедентний текст, у свою чергу, вважається «завершеним і самодостатнім продуктом мовленнєво-розумової діяльності; складним знаком, сума значень компонентів якого не дорівнює його змісту; ПТ добре знайомий будь-якому середньому члену національно-культурної спільноти; звернення до ПТ може багаторазово поновлюватися в процесі комунікації через пов'язані з цим текстом прецедентні висловлювання або прецедентні імена» [30, с. 83]. Ю.М. Караулов схиляється до думки, що такі тексти є «хрестоматійними», а отже всі представники певної мови читали їх або ознайомлені з ними [42, с. 216-217]. Отже, знання прецедентних текстів вказує на входження людини до певної культури. Значно впливає на їх розпізнавання пам'ять носія мови, його культурна і літературна обізнаність.

О.А. Земська стверджує, що прецедентними можна вважати тексти, що входять у текст у беззмінному та переробленому вигляді, тому що вони добре знайомі для великої кількості людей та яким властиве згадування у різних текстах [31, с.157]. Розуміємо, що їх згадка не завжди відтворює точну форму та може відбуватись у текстах за допомогою різних формулювань.

Тому можемо помітити спробу поділу прецедентних висловлень за ознакою їх трансформованості. У своїй класифікації Д. Гудков виокремлює канонічні (ті, що залишилися у незмінному вигляді) та трансформовані (ті, що змінилися, але залишилися знайомими) прецедентні висловлення [20, с. 199–200].

Прецедентною ситуацією вчені вважають «еталонну», «ідеальну» ситуацію, що об'єднана з набором певних конотацій, диференціальні ознаки якої належать до когнітивної бази. Дослідники стверджують, що вона не відноситься до тих феноменів, що належать власне до мовного рівня і зазвичай виражається у мові за допомогою прецедентного висловлення або прецедентного ім'я [30, с 83]. Тобто, прецедентні ситуації закріплені у свідомості носіїв мови і представляють собою завершені інтелектуально-емоційні поєднання, які надають їм можливість орієнтуватися в ментальному і вербальному просторі. Відмінною рисою прецедентних ситуацій є те, що апеляція відбувається до більш широкого стереотипу, який вирізняється серед культурних кодів. Прецедентна ситуація,

використана автором, відтворює в пам'яті мовця явище, тривалість якого може значно коливатися від миті до декількох століть. Таким чином, передача ряду асоціацій не потребує повного розкриття змісту тексту або ситуації вербально.

Іншою складовою є прецедентне висловлення, яке визначається як «самодостатній продукт мовленнєво-розумової діяльності; одиниця, яка може бути або не бути предикативною; складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його сенсу; до когнітивної бази входить саме ПВ; ПВ неодноразово відтворюється у мові її носіїв» [30, с 83]. Носії мови часто згадують прецедентні висловлення під час здійснення комунікації. Їх невід'ємною частиною є прецедентний текст або ситуація, які входять до їх складу і становлять основу закладеного у них значення. Вони з'являються у мовленні у формі цитати з текстів або прислів'я. Бачимо, що при сприйнятті прецедентних висловлень важливу роль відіграє наявність попередніх знань у носіїв мови, рівень впізнання вжитого прецеденту та особливості його вживання. Отже, визначення не описує прецедентне висловлення повною мірою, оскільки не робить вказівку на його походження, а тому не завжди може вважатись самодостатнім, адже іноді потребує звернення до початкової ситуації або тексту.

Відмінною рисою прецедентного висловлення від звичайного є наявність закріпленої структури, яка не утворюється кожного разу, а використовується в процесі комунікації у готовому вигляді. Іншими словами, ПВ вважаються сталими і використовуються носіями мови без застосування значних змін. Їх використання у тексті завжди передбачає звернення до фонових знань, що утворюють когнітивний рівень свідомості носія мови.

До класифікації входить і прецедентне ім'я, яке визначають як «індивідуальне ім'я, що пов'язане з широко відомим текстом, який, як правило, належить до прецедентних, або прецедентною ситуацією; це певною мірою складний знак, за вживання якого в комунікації здійснюється апеляція не до власне денотата, а до набору диференційних ознак вказаного прецедентного імені; може складатися з одного або декількох елементів, що при цьому позначають одне поняття» [30, с 83]. З визначення ми розуміємо, що ПІ може допомогти описати або здійснити

звернення до відомої ситуації чи тексту, передавши при цьому необхідний зміст іншій особі.

ПІ приховує у собі певне образне уявлення щодо конкретної особи, що може бути реальною або вигаданою, характерні ознаки якої утворюють відмінну характеристику, яка є показником якогось соціального явища, ознаки, властивості або категорії людей. Приховане символічне значення у ПІ утворює ряд стійких асоціацій, які з'являються у свідомості носіїв мови при використанні зазначеного імені. У своїй роботі О. Нахімова стверджує, що прецедентні імена – це власні імена, які використовують в тексті не стільки для позначення конкретної людини, скільки як певний культурний знак, символ певних якостей, подій [65].

ПІ характерна мовна стійкість, що сприяє їх відтворюваності і впізнанню у ході комунікації. Це дає змогу ПІ здійснювати апеляцію до культурно значимого явища, відомої події чи літературного твору тощо.

Можна помітити, що ПІ мають простішу та не таку складну структуру як ПС та ПВ і є більш зручними для використання у процесі комунікації. Вони є зручним та раціональним способом ускладнити текст, що дає змогу автору твору створити у читача уявлення та асоціації, розширюючи при цьому межі тексту. Така особливість пояснює їх часте використання у художніх творах.

Таким чином, можна виділити декілька основних ознак, що вказують на прецедентність того чи іншого імені. Прецедентні імена характеризуються загальновідомістю, впізнанням, когнітивною значимістю для певної особи чи соціуму загалом, частою згадкою під час комунікації. О.А. Нахімова головними ознаками прецедентного імені вважає його значну відомість та часте метафоричне використання без додаткового роз'яснення походження цієї метафоричності [66].

Прецедентні феномени не обмежені жорсткими рамками і можуть бути тісно пов'язані один з одним. При зверненні до одного з них здійснюватиметься згадка кількох інших. Це зумовлено тим, що ПФ, пов'язані спільним походженням, можуть представляти один одного під час звернення.

ПТ та ПС вважаються ширшими за значенням поняттями і їх використання в мові часто здійснюється не в повному обсязі. У зв'язку з цим вони виражаються за

допомогою ПІ і ПВ, що вважаються їх символами. Отже, не обов'язково вдаватися до змісту тексту або ситуації для того, щоб висвітлити увесь ряд асоціацій, що стосуються їх.

У своїй роботі О. Ворожцова стверджує, що прецедентний текст і прецедентна ситуація належать скоріше до когнітивного, а не лінгвістичного плану. Це пояснюється тим, що вони знаходяться у свідомості представників мови [13, с. 222].

В. Красних, подібно до думки Ю. Караулова, поділяє прецедентні феномени на вербальні та вербалізовані. Дослідниця вважає вербальними прецедентне ім'я та прецедентне висловлення, а прецедентну ситуацію та прецедентний текст відносить до групи вербалізованих [51, с. 46]. Тобто, останні будуть проявлятися у процесі спілкування за допомогою прецедентних імен та висловлень і відтворюватимуть шляхом їх використання комплекс закладених значень, звертаючись до відповідних для ознак.

Такий розподіл прецедентних феноменів вказує на те, що сфера їх вивчення є досить широкою. З такої точки зору дослідниця О.О. Селіванова вважає доречним відносити до прецедентів «відомі всім пересічним представникам етносу паралінгвістичні засоби мовлення, зокрема, жести, міміку, рухи тіла, які постійно відтворюються у процесах комунікації і мають етнокультурну маркованість», що спричиняє чимало труднощів для їх вивчення та опису [105, с. 591]. Тому можемо помітити, що більша частина науковців дотримується ширшого підходу до поділу прецедентних феноменів і погоджуються з тим, що до таких одиниць можуть належати як вербальні, так і невербальні.

Варто також зауважити, що існує певна класифікація прецедентних феноменів в залежності від того, наскільки вони є відомими. Наприклад, Д. Б. Гудков зазначає, що вони можуть бути універсально-прецедентними, національно-прецедентними та соціумно-прецедентними [20, с. 103-104]. Універсально-прецедентні феномени будуть близькими і зрозумілими для будь-якої сучасної особи та входять до універсального когнітивного простору людства. Національно-прецедентні феномени зрозумілі для середнього представника тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти та належать до її когнітивної бази. Соціумно-прецедентні феномени знайомі для

більшості представників певного соціуму і входять до когнітивного простору цього колективу. Таким чином, останні будуть найменш відомими та зрозумілими серед людей і вимагатимуть глибшого дослідження від перекладача для їх відтворення у тексті перекладу, а перші не ставатимуть перешкодою на шляху їх вірного сприйняття представниками різних культур та країн.

С. Банникова підходить до такої класифікації дещо ширше і виділяє також транснаціональні прецедентні феномени. На її думку, їх використання буде зрозумілим представникам щонайменше двох національних культур [3, с. 38]. Можемо помітити, що існує певна категорія прецедентних феноменів, що виходить за рамки однієї країни, однак їх вживання не буде зрозумілим для багатьох інших країн.

Отже, прецедентні феномени є складними для вивчення через свою неоднорідну сутність. Вони є не просто вербальною одиницею, а й апелюють до закріпленого у колективній пам'яті поняття. Використання таких одиниць уможлиблює здійснення непрямої комунікації та допомагає ускладнити її зміст, вимагаючи при цьому додаткових зусиль для їх сприйняття. Така непроста структура пояснює наявність багатьох класифікацій, які утворюються на основі різних ознак та підходів і призводить до відсутності одностайної думки науковців.

1.3. Особливості англо-українського художнього перекладу прецедентних феноменів

У художній літературі, як правило, можна часто зустріти прецедентні феномени. Прецедентні одиниці несуть у собі великий об'єм текстової інформації та складають певні труднощі під час перекладу з однієї мови на іншу. Оскільки взаємодія автору оригіналу та читача перекладу не можлива без участі перекладача, його задача виявити та компенсувати розбіжності між когнітивними базами учасників комунікації для того, щоб вірно донести думку автора.

Прецедентні феномени мають ряд відповідних ознак, що обумовлюють особливості та специфіку їх перекладу. Перш за все, вони є своєрідними взірцями, що якнайкраще відображають необхідний сенс. Вони здатні охарактеризувати,

виразити певне ставлення, підвищити експресивність художнього тексту. Така їх особливість допомагає автору коротко та зрозуміло донести думку до свого читача, який, як передбачається, буде мати достатній рівень знань для того, щоб її зрозуміти.

1.3.1. Способи досягнення еквівалентності перекладу прецедентних феноменів

Важливим для здійснення перекладу є урахування приналежності людини до певної культури. Беручи до уваги те, що становлення свідомості автора твору та його читача відбувається у межах різних культурних умов, з'являється потреба у компенсації відмінностей між сприйняттям світу учасників взаємодії як представників різних лінгвокультур. Це призводить до необхідності вивчення особливостей взаємодії між культурним середовищем та розумовими процесами носіїв мови, як невід'ємної складової здійснення перекладу.

На думку Минченкова А.Г. переклад відбувається «шляхом розгортання і втілення у мові перекладу думки, концептуальної структури, сформованої в результаті взаємодії перекладача з вихідним текстом» [63, с. 138]. Тому можна сказати, що розбіжності, спричинені різними культурними особливостями, є причиною утворення певної дистанції між учасниками комунікації, оскільки відображають своєрідність життєвого досвіду представників окремої культури. З такої точки зору, перекладачу необхідно «не просто використовувати мовні одиниці тієї чи іншої мовної системи, а враховувати когнітивне середовище, що виникає навколо таких одиниць» [81, с.24].

Переклад допомагає отримати доступ та зрозуміти текст іншомовним читачам і повністю замінює оригінал. Він надає змогу довідатися про творчість іншого народу, ознайомитись з його культурою та світосприйняттям. Однак досягнути повної відповідності перекладу неможливо через втрати, що тісно пов'язані з відмінностями у культурі та особливостями кожної мови.

Прецедентні феномени відображають цінності закладені представниками певної культури протягом довгого періоду часу. Процес їх утворення у кожній культурі є відмінним та унікальним, а отже представники іншої лінгвокультури

можуть часто розуміти його значення інакше. Перекладачу необхідно здійснити досить точний переклад прецедентної одиниці, зберігаючи при цьому її функцію у тексті. Відповідно, необхідно більш детально розглянути поняття еквівалентності та адекватності, а також їх значення для відтворення прецедентних феноменів у тексті перекладу.

У наш час існують різні визначення цих понять. Наприклад, В.Н. Комісаров вважає ці поняття не однаковими, хоча і досить пов'язаними одне з одним. На його думку, еквівалентність є максимально можливою лінгвістичною близькістю тексту перекладу та тексту оригіналу. При цьому неможливо досягнути повної еквівалентності, тому що завжди будуть присутні певні втрати при перекладі. Проте максимальна еквівалентність не є обов'язковою для здійснення вдалої міжмовної комунікації. Також він зазначає, що адекватний переклад є ширшим за значенням та «хорошим», тобто таким, що забезпечує необхідну повноту міжмовної комунікації в конкретних умовах. Однак, за його словами, еквівалентний переклад не завжди буде рівнозначним адекватному, оскільки полягає у передачі максимально близького сенсу до тексту оригіналу, що, у свою чергу, може порушувати інші види перекладацької норми [46, с.152]. Таким чином, адекватний переклад є більш вільним та вимагає від перекладача певного компромісу, що допоможе задовольнити норми перекладу у цілому.

Л.С. Бархударов схиляється до думки, що текст перекладу не може передавати текст оригіналу у повному обсязі іншою мовою, бути його абсолютним еквівалентом. Такої ж позиції дотримується і Ю. Найда, який вважає, що спроба досягти еквівалентності перекладачем може стати причиною значного відходу від тексту оригіналу. Він стверджує, що всі мови різні і не є ідентичними, тобто значення, що виражаються тими чи іншими символами та правилами їх розташування у реченні будуть відрізнятися і, таким чином, не матимуть чіткої відповідності [35, с.4]. Це означає, що неможливо здійснити повністю ідентичний переклад. Здійснений переклад може бути досить близьким до тексту оригіналу, однак повної тотожності бути не може. Таким чином, під час роботи над перекладом необхідно обирати еквіваленти, що будуть максимально наближеними.

Ю. Найда поділяє еквівалентність на формальну і динамічну. Перша полягає у відтворенні максимально близького змісту і форми тексту оригіналу, що буде передавати якомога точніше його складові елементи та загальну структуру. У разі динамічної еквівалентності перекладачу необхідно створити той самий зв'язок та значення, яке б з'явилося у носія мови оригіналу [35, с. 9]. Такий переклад більш орієнтований на читача. При його здійсненні важливим є вибір засобів вираження перекладачем, що мають звучати природньо для читача та не виходити за межі його культурного контексту. Це, у свою чергу, дозволяє перекладачу дещо відхилитися від тексту оригіналу.

На думку А. Д. Швейцера, реакція перекладача на комунікативну ситуацію визначає адекватність перекладу, оскільки вона виходить з положення, що прийняте перекладачем рішення досить часто є компромісним, а переклад потребує жертв, адже перекладачу часто необхідно вдатися до певних втрат для того, щоб відтворити головні аспекти вихідного тексту [89, с. 103].

Таким чином, можемо дійти висновку, що вдала міжмовна комунікація залежить від рівня близькості перекладу до тексту оригіналу, не зважаючи на культурні та мовні особливості, які не можуть бути перекладеними. Однак незважаючи на те, що еквівалентність є головною передумовою для здійснення якісного перекладу тексту, не кожний еквівалентний текст можна вважати адекватним.

В. Балахтар у своїй роботі трактує термін «адекватність» як співвідношення вихідного та кінцевого текстів, при якому враховується мета перекладу. Адекватним може вважатись той переклад, у якому виконана хоча б одна з наступних умов: правильно перекладені всі терміни та їх словосполучення або переклад є зрозумілим для спеціаліста і в нього немає до перекладача жодних запитань і зауважень [108].

Адекватний переклад полягає у відтворенні єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови. Він повинен враховувати і змістову, і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому ніяких норм перекладу, а також є точним і не містить у собі неприпустимих перекручень.

Таким чином, головне завдання перекладача полягає у створенні саме адекватного перекладу. Н. Складчикова виділяє чотири параметри адекватності перекладу, а саме передачу: семантичної інформації; емоційно-оціночної інформації; експресивної інформації; естетичної інформації [79, с.25].

Варто також зазначити, що співставлення засобів різних мов необхідно здійснювати шляхом співставлення функцій, які вони виконують у тексті. Саме тому точність перекладу потребує функціональної, а не формальної відповідності оригіналу. Це зумовлено тим, що кожна мова має свої граматичні, лексичні та стилістичні норми, характерні лише для неї. Отже, при відображенні думки іншою мовою варто використовувати такі засоби і граматичні форми, які передавали б той самий зміст, що і оригінальна форма твору.

Оскільки поняття еквівалентності перекладу тексту оригіналу є відносним, то, можна помітити, що рівні еквівалентності різняться між собою. На відповідність перекладеного тексту до оригіналу впливають різні чинники, такі як майстерність та обізнаність перекладача, відмінності порівнюваних мов і культур, епоха створення тексту оригіналу та його перекладу, обрані прийоми перекладу тощо.

Еквівалентність визначається науковцями як головна ознака та умова перекладу, що пояснює входження феномену еквівалентності до самого визначення перекладу. Наприклад, англійський науковець Дж. Кетфорд стверджує, що на еквівалентність перекладу вказує можливість взаємозаміни вихідного та перекладеного текстів у певній ситуації [93]. Тобто, він розглядає переклад як заміну написаного матеріалу однією мовою еквівалентним текстовим матеріалом іншої мови. Г. Турі трактує еквівалентність як інструмент, що допомагає адаптувати переклад до відповідної культури [98]. Бачимо, що еквівалентність позначає собою відношення між вихідним і кінцевим текстами, які будуть виконувати однакові комунікативні функції у культурах, що відрізняються.

При перекладі прецедентних феноменів важливим є відтворення закладеного у них сенсу для того, щоб подана автором оригіналу одиниця викликала у читача необхідну для правильного сприйняття думки асоціацію. Таким чином, «під час інтерпретації смислу вихідного тексту перекладач повинен витиснути з його форми

все комунікативне навантаження, а потім знайти у приймаючій культурі найбільш адекватний спосіб досягнення комунікативної еквівалентності, не звертаючи уваги на збіг/розбіжності форми як такої» [60, с. 87]. Використаний перекладачем варіант перекладу має викликати у читача ті ж асоціативні зв'язки, що виникли б у представника культури тексту оригіналу. Отже, якщо асоціативні зв'язки у мові перекладу будуть звертатися до іншого значення або не відповідатимуть жодному, доречним буде вдатися до його заміни або використання засобу компенсації, оскільки переміщення прецедентного феномену до перекладеного тексту не гарантує його адекватного відтворення.

М. К. Гарбовський дотримується думки, що «еквівалент – це дещо рівноцінне, рівнозначне, рівносильне, таке, що заміщує собою щось інше у певному відношенні» [15, с. 265]. Тобто, використана перекладачем прецедентна одиниця має бути рівнозначною і викликати таке ж розуміння її значення. Таким чином, при перекладі прецедентного феномену повинні враховуватись ті уявлення, що увійшли до його основи у мові та культурі тексту оригіналу, інакше кажучи на тому, «які елементи дійсності, які їх властивості та відношення мають пріоритетне значення у мовленнєвій свідомості тих, хто говорить цією мовою» [71, с. 402].

Бачимо, що для забезпечення рівнозначного відтворення прецедентних одиниць необхідно враховувати різноманітні фактори в процесі роботи над перекладом для того, щоб досягти потрібної комунікативної мети і здійснити функціонально адекватний переклад для іншомовного читача [94, с. 890]. Такий підхід допомагає досягнути максимальної культурної еквівалентності при перекладі прецедентних феноменів.

Прецедентні феномени вимагають від перекладача розуміння особливостей світосприйняття представників культури оригінального твору, що є інструментом належного відображення закладеного сенсу вихідного тексту в перекладі. «Образ або смисл, що передбачається відправником, повинен відповідати смислу, що виокремлюється зі знаку в одержувача» [45, с. 25].

Отже, розглянуті нами поняття є актуальними для багатьох перекладачів та допомагають оцінити якість здійсненого перекладу. Таким чином, поняття

адекватного перекладу націлене на читача та має дещо суб'єктивний характер, оскільки значно залежить від обраної перекладачем стратегії, відтворюючи текст під певним кутом його бачення. Еквівалентний переклад, у свою чергу, орієнтований на повне відображення оригіналу у тексті перекладу. Він є більш точним та полягає у максимальному відтворенні тексту загалом, або його окремих аспектів.

Для того, щоб здійснити адекватний переклад прецедентного феномену, спеціалісту необхідно визначити ознаки, що лягли в його основу. Складність їх визначення залежить від того, наскільки очевидним є критерій його вибору. Якщо в деяких випадках перекладач може одразу зрозуміти закладений у прецедентну одиницю сенс, то в іншій ситуації розкриття її змісту може бути значно складнішим. Отже, перекладач має визначити, який саме сенс закладено у зміст вжитої прецедентної одиниці та встановити наскільки схожим чи відмінним є його сприйняття представниками культури перекладу. Оскільки культури розвиваються по-різному, значення прецедентного феномену оригіналу може бути не релевантним для культури мови перекладу. Для того, щоб компенсувати розбіжності, перекладач може вдаватися до різних прийомів, які допоможуть зробити його значення відповідним для представників іншої культури. Якщо в культурі перекладу не встановлений стійкий зв'язок між потрібною характеристикою та вжитим прецедентним феноменом, то прецедентна одиниця оригіналу може бути вилучена або замінена на ту, яка буде близькою за значенням [83, с. 135]. Отже, перекладач має визначити чи є використана прецедентна одиниця зрозумілою для представників культури перекладу та відтворити її таким чином, щоб вона не втратила свого значення. Він має розуміти, що не всі прецедентні феномени можуть бути достатньо зрозумілими та мати таке саме значення для потенційного іншомовного читача.

Варто також зазначити, що деякі прецедентні феномени можуть існувати у приймаючій культурі, однак мати інші ознаки. Якщо перекладач не залишить жодних коментарів, то читач не зрозуміє сенсу посилання автора, оскільки використана ним одиниця хоч і є прецедентною, однак апелюватиме до іншого комплексу характеристик, або інтерпретує повідомлення невірно, у результаті чого значення значно відрізнятиметься від того, яке хотів передати автор [83, с. 136].

Саме тому перекладач мусить проаналізувати схожість бачення представників різних культур та визначити, чи правильно вони зрозуміють думку автора. Неправильне розуміння значення прецедентної одиниці перекладачем може призвести до невірної розуміння авторського задуму та певних втрат при перекладі, що можуть бути досить значними.

Крім того, прецедентна одиниця може відображати собою якусь ознаку або її низку, будучи, таким чином, уособленням тих чи інших якостей. У багатьох культурах є усталені імена, що використовуються для позначення певного типу людей, їх основних рис. Однак їх можуть уособлювати різні особистості, оскільки для кожної лінгвокультури властивий унікальний спосіб обробки інформації та частота згадування певного імені у дискурсі. Саме тому образ, закладений автором, може не сприйматися у культурі як чужий, однак для його вираження перекладачеві варто вдатися до іншого імені, яке є відповідним у культурі перекладу [83, с. 136]. Ми бачимо, що представники цільової культури можуть розуміти обране автором прецедентне ім'я, однак іноді його варто замінити на інше, що є більш знайомим та близьким для читача. Це допоможе адаптувати твір до іншомовного читача та зробити переклад більш вдалим. Такі прийоми вказують на компетентність перекладача та впливають на загальне сприйняття твору читачем.

Найбільші відмінності спостерігаються тоді, коли окремі ПІ не відповідають у культурі перекладу тому спектру конотацій, що притаманні йому у носіїв мови оригіналу. Відповідно, читач перекладу не зрозуміє образ, закладений автором, оскільки зображений автором елемент картини світу не буде релевантним для представника мови перекладу. Сенс повідомлення залишиться для нього незрозумілим, навіть якщо використане ім'я буде знайомим. Таке ім'я не матиме ознак прецедентності та матиме нейтральний характер, чого у більшості випадків буде недостатньо для повноцінної передачі думки. У такому разі, спеціаліст із художнього перекладу має застосувати прийоми, що допомогли б компенсувати відсутність у мові перекладу необхідного образно-асоціативного компонента, закріпленого за вжитим іменем [83, с. 137]. Можемо зробити висновок, що перекладач мусить компенсувати розбіжності при перекладі таким чином, щоб текст

перекладу відповідав тексту оригіналу. Прецедентне ім'я не завжди може бути зрозумілим та прецедентним для носія іншої мови. Перекладач може вдаватися до коментарів, замін чи опису для того, щоб вірно інтерпретувати текст та донести думку автора.

Значний вплив на особливості перекладу має і потенційна група осіб, що розглядатиме той чи інший феномен як прецедентний. Можна сказати, що відомість тої чи іншої прецедентної одиниці із властивими їй конотаціями відображаються на складності та виборі способу перекладу. Так, наприклад, універсально-прецедентні імена не є складними при перекладі. Вони, як передбачається, відомі для будь-якої сучасної особи та належать до універсального когнітивного простору людства [85, с.140]. Значення такого прецедентного імені буде відомим та зрозумілим для представника будь-якої країни. Його переклад не потребує додаткових дій з боку перекладача та легко донесе думку автора. Будь-який читач художнього твору зможе зрозуміти сенс, що передається цим іменем.

Проте коли виникає необхідність перекласти імена, що виконують функцію прецедентних лише для окремої групи людей, перекладач стикається з певними труднощами. Плутанина виникає через розходження у ментальності носіїв, що належать до двох різних когнітивних баз. У представників мови перекладу за використаним іменем може не бути закріплений відповідний сенс або взагалі бути відсутнім. Саме тому для іншомовного представника таке ім'я матиме інше значення, що призведе до втрат його сенсу. Перекладач має врахувати розбіжності та поповнити фонові знання читача перекладу до того рівня, щоб він міг правильно зрозуміти значення використаного автором імені. До такої категорії відносяться і група міжнаціональних прецедентних одиниць. Такі імена вийшли за межі окремої нації, проте не є прецедентними на світовому рівні [85, с.140-141]. Для вдалого перекладу спеціалісту варто вдатися до певного коментаря, щоб запевнитися в тому, що сенс вжитого ім'я буде зрозумілим та підкреслити його значення для іншомовного читача.

Необхідно також зазначити, що існують прецедентні одиниці, які є прецедентними у межах одного народу [20, с.104]. Вони є дещо складнішими при

перекладі, оскільки є менш відомими для більшості. Їх переклад вимагає від перекладача додаткових дій, оскільки вони навряд чи будуть знайомими та зрозумілими для середньостатистичного читача перекладу.

Непростим завданням є і переклад соціумно-прецедентних феноменів, що «відомі для будь-якого середнього представника того чи іншого соціуму» [20, с.103]. Розуміти значення таких феноменів буде значно вужче коло людей, адже з ними обізнані лише представники певних соціальних груп. Саме тому здійснити їх переклад буде дещо важче ніж у випадку з національно-прецедентними, а іноді навіть неможливо.

Отже, переклад прецедентних феноменів має свої труднощі та є важливим для правильного розуміння думок автора. Вони допомагають представникам тої чи іншої культури оцінити та описати оточуючу дійсність. Значний вплив на складність їх перекладу має їх відомість для іншомовного читача. Розуміння та вдала передача прецедентних феноменів іншою мовою є запорукою успішного перекладу та правильного розуміння авторського задуму.

1.3.2. Використання відповідника, транслітерація, калькування та інші засоби відтворення прецедентних феноменів у перекладах художніх творів

Прецедентні феномени наділені додатковою інформацією, яка є національно-забарвленою і відображає специфіку світосприйняття її представників, що може ускладнювати процес їх розуміння. Переклад таких одиниць вимагає нетрадиційного підходу до їх перекладу, потребує залучення додаткової уваги та знань. На шляху їх відтворення необхідно відобразити ряд асоціацій, що притаманні носіям відповідної мови.

Прецедентні одиниці у деяких випадках можна вважати неперекладними і їх відтворення потребує врахування контексту вживання та заглиблення у культуру народу. Проте, як зазначає Федоров А.В., «немає такого слова, яке не могло б бути перекладено іншою мовою, хоча б описово, тобто поширеним поєднанням слів цієї мови» [88, с. 182]. Можна сказати, що наявні різні способи та прийоми перекладу прецедентних феноменів, які нерідко породжують суперечки щодо правильності їх

використання у тій чи іншій ситуації. Не варто забувати, що прецедентні одиниці відтворюють культурні особливості та історичні події, які часто не мають своїх відповідників у інших мовах. Відсутність того чи іншого явища чи предмету у світогляді представників мови перекладу та відтворення національних особливостей використаної одиниці є основними труднощами їх передачі іншою мовою та висвітлення основної ідеї.

Для перекладу прецедентних феноменів нерідко застосовуються лексичні трансформації, одним з різновидів яких є транскодування. Транскодування визначають як «спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу» [39, с.282]. Воно поділяється на такі види як транскрибування, транслітерування, змішане та адаптивне транскодування. У перекладознавстві досить часто для відтворення прецедентних одиниць використовується транслітерація та транскрипція, що особливо помітно у разі перекладу прецедентних імен, для яких характерне відтворення тієї чи іншої форми слова. Так, при відтворенні прецедентних феноменів іноді доречно передати лише вихідну форму слова, що допоможе відтворити відповідну назву у мові перекладу та звертатись до потрібного поняття і притаманних йому асоціацій.

Таким чином, транслітерацію розглядають як «формальне перетворення за порядком букв вихідної лексичної одиниці за допомогою абетки мови перекладу» [1, с.234]. Під транскрибуванням розуміють процес, коли «літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови» [39, с.282]. Схоже визначення можна знайти у роботі Алексєєвої Л.М., що визначає транскрипцію як «формальне пофонемне перетворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу» [1, с.220]. Але застосування таких прийомів відтворення прецедентних феноменів не завжди можна вважати актуальним, оскільки не у всіх випадках вони можливі чи бажані, що може обумовлюватись тими чи іншими причинами. У деяких випадках краще вдатися до застосування інших способів перекладу. Так, зазначені способи будуть лише відтворювати графічну чи звукову форму прецедентного

феномену та можуть залишати незрозумілим його значення та внутрішній склад, не передаючи закладених образів.

При змішаному транскодуванні відбувається «переважне застосування транскрибування із елементами транслітерування» [39, с.282]. Такий спосіб дозволить відтворити форму прецедентних феноменів з урахуванням деяких особливостей та норм мови перекладу. Однак, його застосування часто може бути не зовсім доречним та віддаляти читача від значень, що закладені у відповідній одиниці.

Сюди також відноситься адаптивне транскодування, при якому «форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу» [39, с.282]. Можемо помітити, що для відтворення деяких прецедентних одиниць застосовуються прийоми, що тісно пов'язані із передачею звукової або графічної форми слова. Однак, як показує практика, може відбуватися відтворення не обов'язково всієї форми слова, а значної її частини, що ми розуміємо під адаптивним транскодуванням. Це вказує на важливість вибору окремого підходу перекладу у кожному конкретному випадку. Варто також врахувати, що в деяких випадках буде доречним додавати пояснення, оскільки таке відтворення не завжди буде зрозумілим і не надаватиме потрібного уявлення читачу перекладу. Тому використання одного із таких способів перекладу може призвести до значних викривлень змісту і, як результат, появи хибних понять.

При перекладі прецедентних одиниць використовують також калькування, що є іншим різновидом лексичних трансформацій. Калькування, методи якого полягають у дослівному або буквальному перекладі, - «це прийом перекладу нових слів (термінів), коли відповідником простого чи (частіше) складного слова (терміна) вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику» [39, с.286]. Використання такого способу перекладу найчастіше використовується при відтворенні одиниць, що мають складну структуру. Проте важливим є врахування того, щоб його застосування не порушувало норми іншої мови і викликало потрібні асоціації чи розуміння. Крім того, застосування дослівного перекладу може допомогти відтворити значення

прецедентної одиниці, однак призвести до втрати її форми та образності. Іншими словами, вихідний прецедентний феномен матиме не прецедентний варіант відтворення, а його об'єм та вплив будуть дещо втраченими. Така одиниця передаватиме загальний зміст думки але не здійснюватиме потрібного впливу.

Беручи до уваги особливості перекладу прецедентних одиниць, необхідно відмітити, що найзрозумілішою є група «універсальних» прецедентних феноменів, які є загальновідомими. Використання їх наявного відповідника зазвичай буде достатньо для того, щоб викликати у свідомості читача спектр необхідних асоціацій і ключових ознак, відповідних цій одиниці. Перекладацькі відповідники – «це слова та словосполучення перекладу й оригіналу, які в одному з своїх значень передають рівний, або відносно рівний, обсяг інформації та є функціонально рівнозначними» [10, с.83]. Так, використання цього способу перекладу допоможе відтворити максимально близьке значення прецедентного феномену та передавати його образи. Якщо використання відповідника для перекладу прецедентної одиниці буде неможливим за якихось умов, то доречним може бути використання інших перекладацьких трансформацій, зокрема описового перекладу або контекстуальної заміни. Вони, у свою чергу, дозволять компенсувати культурні розбіжності та недостатню кількість фонових знань, що потребуються для самостійного розшифрування прецедентної одиниці.

Описовий переклад – «це такий прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення (терміну)» [39, с.297]. Важливою умовою використання описового перекладу є точна і повна передача ключових ознак використаної одиниці оригіналу. Застосування такого прийому перекладу потребує детальних знань у конкретній сфері та загальної обізнаності для того, щоб правильно розкрити закладене значення. У порівнянні з деякими іншими видами перекладу описовий може допомогти досягнути більшої зрозумілості та прозорості представленої інформації. Однак при описовому перекладі може відбутися неточна або нечітка інтерпретація

змісту та значне розширення об'єму тексту. За його використання прецедентний феномен може втратити початкову форму, що може зменшити його образність та вплив при перекладі. При застосуванні цього способу перекладу мають враховуватись доречність його використання та можливі зміни початкової одиниці, які можуть вплинути на початковий зміст прецедентної одиниці.

При перекладі прецедентних феноменів можна також зустріти контекстуальну заміну, що визначається як «лексична перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу» [39, с.288]. Використання такого способу перекладу дозволяє відтворити закладене значення прецедентного феномену та викликати спектр відповідних асоціацій у читача перекладу, а отже відтворити авторську думку належним чином, враховуючи особливості його світосприйняття. Однак, необхідно точно визначити закладені ознаки та особливості їх функціонування у вихідній культурі для того, щоб повністю відтворити значення прецедентного феномену та не спричинити викривлень початкового змісту, що можуть бути обумовлені відмінностями культур. Так, зазначений спосіб може допомогти викликати потрібний комплекс уявлень шляхом використання одиниці, що буде більш характерною для представників мови перекладу. Його застосування сприятиме адаптуванню прецедентного феномену до особливостей сприйняття читача перекладу та використанню одиниць, що притаманні для його мови.

Приблизний переклад використовується для передачі предметного змісту прецедентної одиниці, але у такому випадку можлива втрата її початкового забарвлення, оскільки замість очікуваного відповідника використовується нейтральний. Отже, його застосування буде призводити до зменшення значення прецедентного феномену та стане причиною втрати потрібного впливу прецедентної одиниці, спричиняючи порушення авторського задуму.

Переклад деяких прецедентних феноменів вимагає використання перекладацьких лексичних трансформацій, які дають змогу відтворити зміст

прецедентної одиниці тією, що має дещо ширше чи вужче значення. Такі способи перекладу прийнято називати конкретизацією та генералізацією [39, с. 300]. Так, залучення зазначених способів перекладу дозволяє відтворити прецедентну одиницю у ближчій манері до читача, що буде відтворювати комплекс закладених асоціацій та розкривати її значення. Хоча значення вжитої одиниці буде дещо ширшим чи вужчим, воно зможе краще передати закладений автором твору сенс, дозволяючи відтворити його загальну думку без значних змін та втрат.

Отже, прецедентні феномени є відомими для представників певної спільноти, відтворюють культурні цінності і часто поновлюються в мові, апелюючи до певних ознак, що властиві тій чи іншій прецедентній одиниці і допомагають здійснити оцінку у новому контексті. Вони можуть бути як широковідомими, так і бути зрозумілими для невеликої групи людей. Прецедентні феномени є носіями прихованого сенсу і вимагають врахування їх неоднорідної структури та всіх особливостей вживання, а отже відповідної компетенції перекладача. Для їх відтворення використовують різні способи перекладу, серед яких можна помітити транслітерацію, калькування, використання відповідника та описовий переклад, що допомагають досягти поставленої мети. Багатозначність прецедентних феноменів потребує окремого розгляду кожного випадку перекладу та застосування різних способів передачі, що дозволить якнайближче відтворити їх значення та вплив на іншомовного читача. Так, використання кожного способу перекладу залежить від конкретної ситуації, яка визначатиме спосіб відтворення прецедентного феномену. Велику роль при їх перекладі часто відіграє рівень відомості прецедентного феномену, що часто потребує залучення різних підходів залежно від ситуації та робить недоречним використання деяких способів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

2.1. Методологічні засади дослідження прецедентних феноменів у перекладознавстві

Як відомо, прецедентні одиниці несуть у собі світогляд певного народу та його основні цінності. Вони допомагають автору виразити своє ставлення до чогось, оцінити дійсність та можуть бути не завжди зрозумілими для іншомовного читача. Саме тому їх переклад потребує врахування цілої низки факторів та використання знань різних наукових галузей. Такий підхід пояснює той факт, що прецедентні феномени «відбивають міждисциплінарний характер перекладознавства в цілому» [86, с.100].

Сучасне перекладознавство поєднує надбання різних галузей для здійснення більш детального вивчення обраного об'єкта дослідження. «Зміна наукових парадигм у мовознавстві сприяє виділенню нових ракурсів перекладу, осмисленню перекладацьких стратегій та утворенню пояснювальної бази для обраних варіантів перекладу» [73, с. 52]. Це дозволяє науковцям розглянути вже відомі явища з іншого боку, здійснити їх більш детальне дослідження та покращити переклад. Зокрема, більш детально вченими було розглянуто особливості та труднощі перекладу прецедентних феноменів у різних типах дискурсів, що, у свою чергу, дає змогу підвищити якість перекладу художніх творів.

Оскільки прецедентні феномени відображають цінності, моральні норми та здатні впливати на реципієнта, для здійснення їх адекватного перекладу перекладач повинен мати глибокі знання про історію та культуру як свого народу, так і того, до якого належить автор твору. Це зумовлено тим, що взаємодія відбувається між представниками різних культур, які мають свої особливості та часто значно відрізняються одна від одної. Прецедентні одиниці – «це важлива складова національної культури та мовної картини світу, яскравий показник специфіки народної самосвідомості, рефлексії нації на власну історію та культуру» [67, с. 48].

Використовуючи прецедентні феномени у своєму творі, автор розраховує на обізнаність свого читача та його змогу зрозуміти повідомлення. Перекладач допомагає зрозуміти закладений у прецедентні феномени сенс читачу, що не належить до того ж культурного простору, що і автор оригінального твору. Отже, до прецедентних феноменів відноситься «не тільки передача історичної інформації у часовому просторі, але й самоідентифікація індивіда, соціальної групи або суспільства в цілому» [6, с. 137].

Важливими є і когнітивні особливості перекладу прецедентних феноменів. У них часто закладено сенс та цінності, що притаманні певному народу і, таким чином, лише його представники можуть повністю зрозуміти, що саме хотів сказати автор та які характеристики він відображає за допомогою використаної одиниці. «Вибір того чи іншого мовного засобу є суто індивідуальним та обумовленим особистими вподобаннями письменника, проте його свідомість сформована за певних культурних, історичних, політичних, соціальних умов тощо» [86, с.102]. Отже, кожен використаний прецедентний феномен відображає не лише світобачення автора, а й певного народу.

Для адекватного відтворення прецедентних феноменів перекладачу необхідно добре знати історію та мати фонові знання. Художній твір є способом накопичення знань про світ та певну історичну епоху. Використана автором твору одиниця може змінити своє значення з часом або втратити свій статус прецедентного. Оскільки значення прецедентних феноменів може змінюватись, вони становлять додаткові труднощі для перекладача. Перекладачу необхідно знайти більше інформації, яка б дозволила йому зрозуміти, що саме означала вжита у творі одиниця у ті часи та інтерпретувати її вірно. «Через великий часовий розрив, зміну історичних епох від сучасного читача вимагається значно більше зусиль та знань при читанні художніх творів» [64, с. 87]. Перекладач має бути досить компетентним для того, щоб здійснити цілісну інтерпретацію художнього твору.

Відтворення іншомовного тексту потребує формування картини світу, яка була б досить близькою до вихідної та відображала її основні риси не утворюючи при цьому хибних уявлень як наслідок культурних відмінностей. «Особливості

кожної культури виражаються у відмінності мовних картин світу, неповторності культурних концептів, розбіжностях на рівні когнітивних структур, на основі яких вибудовуються висловлення у різних мовах, наявності у текстах етнокультурних маркерів» [68, с. 28]. Одиниці, що вважаються прецедентними, відтворюють етнічні особливості ментального простору, який є скоріше наслідком інтерпретації навколишньої дійсності. Отже, від рівня відтворення особливостей картини світу автора оригіналу залежить повнота і точність перекладу.

Однією з вихідних функцій прецедентних феноменів «є активувати фрагменти колективного досвіду, які здатні чинити максимальний емоційно-експресивний вплив на реципієнта» [86, с.105]. Їх використання допомагає автору виразити своє ставлення до чогось, здійснити оцінку. Перекладачу необхідно зрозуміти мету вживання тієї чи іншої прецедентної одиниці у творі автором, закладений ним у неї сенс. Зміна поглядів може призвести до зміни її значення і, як результат, непорозумінь чи втрати потрібної метафоричності при перекладі. Отже, через неправильне розуміння закладеного у прецедентний феномен значення втрачається можливість здійснювати бажаний вплив на читача, що призводить до певних втрат при читанні тексту перекладу.

Перекладачу необхідно забезпечити ефективну комунікацію між автором оригіналу та його іншомовним читачем. Важливу роль під час перекладу відіграє здатність перекладача виявити прецедентну одиницю та віднести її до конкретного тексту чи ситуації, що послугували основою для цього прецеденту [86, с.106]. Можливість встановити зв'язок з текстом або ситуацією дає змогу вірно перекласти вжиту автором прецедентну одиницю та викликати у читача потрібний ментальний образ, а отже здійснити переклад, що буде еквівалентним оригіналу. Перекладач має врахувати, чи буде мати прецедентний феномен таку ж функцію для читача тексту перекладу та компенсувати розбіжності за допомогою перекладацьких прийомів за необхідності. Йому потрібно зберегти функціональність прецедентної одиниці у тексті перекладу, її значення та вплив на читача.

«Кожен народ у своїх (традиційних) власних назвах зазвичай шукає осмислення людської натури, перетворюючи те чи інше ім'я на символ» [34, с. 161].

Бачимо, що мати повне уявлення про реалізовані у використаній прецедентній одиниці позитивні чи негативні риси та особливості ставлення автора до представленого у розповіді можуть лише представники його народу.

Загалом прецедентну одиницю використовують для надання культурно-зabarвленої оцінки, яка базується на колективному досвіді певної спільноти на тому чи іншому етапі її розвитку, а отже зміна цінностей оточуючого суспільства може стати причиною зміни ментального образу, що закладений у основу прецедентної одиниці і, як результат, невірної інтерпретації або відсутності потрібної метафоричності при перекладі [86, с.104]. У такому разі прецедентна одиниця не буде мати очікуваний вплив на реципієнта. Отже, процес перекладу тісно пов'язаний з відтворенням функцій прецедентних феноменів, що вимагає здійснення ефективної комунікації між її учасниками, які б відмінності у сприйнятті образів не стояли на шляху.

Не менш зрозумілим є зв'язок прецедентних одиниць з психологією соціуму, який їх започаткував. Таким чином, «міжкультурне спілкування відбувається ефективніше, якщо психічні асоціації та мовні конотації є аналогічними чи близькими» [90, с. 167]. Відповідно, взаємодія досить різних культурних просторів значно підвищує ризик виникнення непорозумінь. Відтак, спілкування, яке відбувається у межах єдиного культурного простору можна вважати природнім і значно простішим.

Таким чином, ми бачимо, що адекватне відтворення прецедентних феноменів вимагає залучення різноманітних знань та загальної обізнаності. Перекладач має бути досить компетентним в історії та багатьох інших сферах, що можуть бути джерелом походження прецедентних феноменів. Лише такий підхід дозволить зберегти закладне у них значення та функцію, оскільки комплексне врахування зазначених особливостей дозволить відтворити прецедентні одиниці повною мірою. Розуміємо, що дослідження прецедентних феноменів потребує залучення не однієї галузі науки і використання їх наукової бази для покращення перекладацької діяльності.

З такої точки зору текст має розглядатися перекладачем як культурне явище, що тісно пов'язане з наявними надбаннями суспільства. Крім того, особливості світосприйняття автора визначають дії перекладача, оскільки потребують залучення уваги до його особистих поглядів і цінностей, що нерідко пов'язані з культурою народу. Отже, прецедентні одиниці потребують співвідношення «з певною одиничною ситуацією, особистістю або текстом, що є культурно, історично і соціально значущими та містяться в ментальній пам'яті народу як складники етичних, естетичних, орієнтаційних або інших цінностей» [5, с. 59]. Асоціації, які викликають прецедентні одиниці, знаходяться у свідомості носія певного культурного простору, що пояснює необхідність розгляду перекладу прецедентних феноменів як процесу перенесення смислів, що дозволяє досягти розуміння у певному контексті.

Прецедентні одиниці відповідають вже знайомому для особи взірцю і відтворюють комплекс ознак для висловлення потрібного сенсу у межах нової ситуації. Через це відтворення прецедентних феноменів визначається межами певної ситуації, оскільки вона буде впливати на вибір ознак, які актуалізуються внаслідок їх використання. Тут ми можемо помітити наявність зв'язку між комунікативною ситуацією та підходами до вивчення прецедентних одиниць.

Можемо дійти висновку, що відтворення прецедентних феноменів необхідно здійснювати шляхом врахування різних факторів та залучення інших наук, їх термінологічного апарату, а також методів, якими вони користуються, для здійснення поглибленої оцінки своєрідності передачі прецедентних одиниць іншою мовою. При цьому здійснення аналізу специфіки їх передачі було б не можливо досягти без наявності кінцевої мети, що полягає у досягненні відповідного рівня розуміння та якості перекладу.

2.2. Сучасні аспекти аналізу прецедентних феноменів у художній літературі

Актуальним у сучасній лінгвістиці є дослідження прецедентних феноменів, які розглядаються науковцями з різних сторін, що, у свою чергу, посприяло залученню нових підходів при їх аналізі. Перша згадка Ю. Караулова «прецедентного тексту»

залучила велику увагу вчених до цього питання і посприяла його подальшому активному дослідженню, що ми можемо помітити у їх роботах. Прецедентні феномени широко використовуються у мові, що призвело до їх розгляду у різних типах дискурсів, виокремлення їх видів, головних ознак, функцій та особливостей їх сприйняття та відтворення іншою мовою. Значно також підвищилася увага до мовної особистості читача та його можливості зрозуміти одиниці, що відтворюють певну культурну інформацію.

Як відомо, художня література часто збагачена прецедентними феноменами, які допомагають автору не лише висловити власні думки, а й надати тексту певного забарвлення, збагатити і ускладнити його, що залучає загальні знання, які притаманні для його культури. Непроста структура та необхідність вірного трактування цих складних мовних одиниць ускладнюють можливість здійснення вдалої комунікації.

Оригінальний текст пишеться автором для носіїв певної мови та має власні національні особливості та ознаки, характерні лише для цієї нації і не може бути відтвореним іншою мовою в повному обсязі. Переклад художньої літератури допомагає нам обмінятися думками з іншими народами і культурами, отримати доступ до нової, цікавої та захоплюючої інформації, розширити кругозір. Лише завдяки перекладу твори можуть увійти до контексту різних культур та стати широковідомими. У своїй роботі Шемуда М. Г. зазначає, що «художній переклад – це завжди взаємодія і взаємовплив культур, до яких відноситься текст оригіналу й текст перекладу. Цей вплив не можна звести тільки до мовної взаємодії, він охоплює всі сторони життя, описані в художньому творі, особливий національний колорит, йому притаманний, національну своєрідність оригінального твору» [90, с.164].

Аналіз наявних досліджень показує, що проблеми, які стосуються вивчення мовної особистості та виявів прецедентності у художньому дискурсі становлять сферу зацікавленості сучасних науковців. Прецедентні феномени є складниками фонових знань особи і слугують певними стереотипами-уявленнями, які часом стоять на шляху розуміння для іншомовного комуніканта авторського задуму.

Досить активно у наш час науковцями розглядаються різновиди прецедентних феноменів з точки зору їх перекладу. Особлива увага у їх роботах приділена особливостям утворення та функціонування прецедентних феноменів, що обумовлюють специфіку їх відтворення у іншому культурному просторі. Багато робіт присвячується аналізу перекладацьких прийомів та трансформацій, що застосовуються перекладачами для здійснення адекватного перекладу прецедентних феноменів у межах художнього дискурсу. У такому напрямку досліджень часто зустрічаються поняття «вихідна культура», «промовисте ім'я», «цільова культура», «прецедентне ім'я». Так, О.В. Ребрій та Г.В. Тащенко займаються вивченням прецедентних імен як проблеми художнього перекладу. Автори вважають, що прецедентні імена являють собою особливий феномен, що обумовлює винятковість процесу їх відтворення для іншої цільової аудиторії [75, с.278]. Нахімова О.А. розглядає прецедентні імена як «особливі культурні знаки, свого роду символи певних якостей» [65, с.40].

Значну увагу прецедентним феноменам у своїх працях приділяли Д.В. Багаєва, Д.Б. Гудков, І.В. Захаренко та В.В. Красних, які вдавалися до їх вивчення з когнітивного погляду. Наявність значення виокремленого «культурного предмету» у когнітивній базі визначає когнітивний напрям розгляду прецедентних одиниць. Так, вищезгадані науковці, обмірковуючи це поняття, вважають прецедентні феномени «основними (ядерними) елементами когнітивної бази, що представляє собою сукупність знань і уявлень всіх тих, хто говорить цією мовою» [50, с.82]. Досліджуючи символи прецедентних феноменів, вчені вважають доречним підходити до розгляду цієї проблеми з різних сторін і виокремлюють семантичний, когнітивний та функціональний аспекти їх вивчення. Такий підхід дав змогу дійти до висновку, «що не кожне прецедентне ім'я та не будь-яке прецедентне висловлювання може бути символом іншого прецедентного феномену» [30, с. 100].

Значна частина досліджень присвячується вивченню прецедентних феноменів у сучасному дискурсі, де розглядаються основні теоретичні положення, які стосуються їх утворення та функціонування. Активно встановлюються типологічні ознаки вищезгаданих явищ, вивчається їх функціонування у дискурсі, аналізуються

засоби втілення прецедентності. Поряд з цим прецедентні одиниці розглядаються в аспекті їх лінгвокультурного та прагматичного потенціалу. Під час роботи з прецедентними феноменами часто можна стикнутись з поняттями «інтертекстуальність», «цитація», «алюзія», що також становлять сферу зацікавленості сучасних науковців. Наприклад, Тимчук О.Т. та Сеньків О.М., досліджуючи функціональний аспект прецедентних текстів, вважають, що «при використанні позатекстових аспектів прецедентності в якості аргументу текст сприймається не як авторське слово, що містить у собі певний набір посилань до реципієнта, але як артефакт культури, що був створений і існує за певних обставин» і розглядають їх лудичну, номінативну, персуазивну та парольну функції [87, с.253]. С.Б. Сереброва робить висновок, що «прецедентні феномени, як складова частина понятійного апарату когнітивістики, є одним із проявів інтертекстуальності» [78, с. 4].

Не менш поширеними є дослідження прецедентних феноменів у публіцистичних текстах, що робить свій внесок при їх глибинному вивченні. При аналізі поняття прецедентності застосовуються різні підходи щодо пояснення його природи, що можуть брати до уваги лінгвістичний і когнітивний аспекти вивчення прецедентних феноменів, або ж враховувати лише лінгвістичний, що допомагає розглянути їх більш різносторонньо. Розкриваються власні розуміння досліджуваного поняття та, як результат, висуваються його нові дефініції. Інтерес до зазначеної проблеми сприяє дослідженню ролі прецедентних феноменів у текстах та функцій, що вони виконують, а також впливу особливостей сприйняття читачами прецедентних одиниць на рівень ефективності здійсненої комунікації. Це вказує на важливість міждисциплінарного підходу для здійснення найбільш детального та повноцінного вивчення прецедентних феноменів та сприяє загостренню уваги саме на адресаті, що відображається у роботах сучасних науковців. Таким чином, останнім часом посилилася увага до вивчення впливу різноманітних чинників на відтворення прецедентних феноменів крізь призму міждисциплінарного підходу. Сучасний етап розвитку перекладознавства характеризується активним залученням здобутків багатьох галузей, пристосовуючи їх до вирішення власних проблем.

Багатозначність прецедентних феноменів, у свою чергу, залучає широкий діапазон наукових галузей для їх вивчення. Так, Лазаренко С. В. та Назаренко О. М. досліджують типологію прецедентних феноменів сучасного українського публіцистичного тексту у соціокультурному вимірі і вбачають перспективу наступних досліджень у «вивченні прецедентних феноменів сучасного українського публіцистичного тексту з урахуванням його жанрової специфіки в аспекті соціокультурних і психолінгвістичних особливостей сприйняття» [56, с.77]. Г.В. Ташенко, досліджуючи специфіку відтворення прецедентних імен у художньому перекладі, приділяє увагу у своїй роботі поліпарадигматизму та міждисциплінарності як методологічним принципам перекладознавчого аналізу прецедентних імен і доходить до висновку, що відтворення прецедентних імен «знає впливу різноманітних факторів: культурних, когнітивних, психологічних, прагматичних, що певним чином дає можливість простежити шлях самого перекладознавства від лінгвістичної до когнітивно-дискурсивної парадигми» [84, с. 62].

Для того, щоб здійснити максимальне наближення до свого читача, автори творів використовують перевірені засоби і символи, що допоможуть досить точно та однозначно втілити задум адресанта. До таких засобів відносяться прецедентні феномени, що складають основу мовних засобів, які збагачені культурно значущою інформацією і вважаються зрозумілими у межах певної національної культури. Наприклад, О. Янишин та Л. Перегінець досліджують прецедентні імена як засіб репрезентації мовця, що здійснюють на матеріалі книги Г. Клінтон «Важкі рішення». Вони переконані, що сучасні автобіографічні твори й описи останніх значущих політичних подій включають важливий матеріал для здійснення міждисциплінарних досліджень, які спираються на інтертекстуальний підхід та розглядають світогляд народу з погляду рідної мови у тісному зв'язку з національною культурою [92, с.117]. Дослідженням прецедентних імен також займається Заїка І.Ю., яка розглядає їх як засіб атрактивності у дискурсі. Вона вважає, що прецедентні імена, які посідають особливе місце у класифікації

прецедентних феноменів, «дозволяють передавати інформацію в яскравій, місткій і доступній формі» [28, с.26].

Неодноразово прецедентні феномени стають складовою афористичних висловлень, оскільки їх утворення досить часто здійснюється з урахуванням культурно-історичного досвіду певної лінгвоспільноти. У такому разі досить зрозумілим є звернення до прецедентних феноменів, які є знайомими для більшості представників певного соціуму і відтворюють його цінності. Наприклад, Горпінюк В.С. займається дослідженням прецедентних феноменів у сучасному афористичному корпусі. У своїй роботі вона доходить до висновку, що прецедентні феномени дедалі частіше зустрічаються у складі афоризмів і «посилюють їх інформативність, образність, виявляючи креативність авторів та рівень фонових знань адресата» [27, с.89].

Аналіз сучасних наукових досліджень прецедентних феноменів дозволяє побачити, що науковці підходять до їх вивчення досить різносторонньо та враховують різні аспекти. Значна увага приділяється розгляду своєрідності прецедентних феноменів, їх типології та функцій, а також аналізу та виокремленню способів їх відтворення при перекладі творів художньої літератури, які дозволять максимально зберегти їх значення, авторський задум та бажаний вплив. Розглядається важливість міждисциплінарного підходу під час взаємодії з прецедентними феноменами та їх тісний зв'язок з культурою.

2.3. Методи дослідження прецедентних феноменів у перекладах великих епічних творів Дена Сіммонса

Розглянувши основні методологічні принципи перекладознавства з точки зору їх використання до прецедентних феноменів, які є об'єктом нашого дослідження, необхідно охарактеризувати основні методи, що застосовувались у роботі і, відповідно, здійснити перехід від методології до методики.

У роботі використовувались різні методи дослідження. Наприклад, гіпотетико-дедуктивний метод, що допомагає сформулювати гіпотезу та довести чи відхилити її за допомогою обґрунтованих фактів та перевіреного матеріалу. Однак

цей метод є дещо складнішим у використанні в суспільних науках, оскільки найважливіші факти та підсумки не виділяються серед багатьох інших, що мають другорядне значення. Негативно впливає на дослідження і велика кількість висунутих науковцями гіпотез [109]. У нашому дослідженні метод дав змогу побудувати гіпотезу про те, що відтворення прецедентних феноменів залежить від ряду чинників, що пов'язані з їх складною природою, які визначають своєрідність сприйняття і перекладу одиниць, що відносяться до прецедентних. Наступні методи дослідження допомагають здійснити перевірку наведеної гіпотези.

На початковому етапі дослідження, що мав на меті опис основ теорії прецедентності, було залучено дедуктивний метод, що полягає у «переході в процесі пізнання від загальних знань про певний клас предметів та явищ до знання часткового та одиничного» [110], який допоміг нам визначити труднощі перекладу різних типів прецедентних одиниць, що відносяться до прецедентних феноменів та визначити їх місце серед них. На основі загальних законів і правил ми отримали змогу зрозуміти окремі факти та явища.

Для того, щоб здійснити опис прецедентних феноменів та особливостей їх перекладу у художньому творі було використано описовий метод, що допомагає описати досліджувані одиниці мови, їх функції та особливості. За його допомогою можна точно та ясно описати обрані одиниці мови, зокрема прецедентні феномени. Різні одиниці мови широко висвітлюються мовознавцями за допомогою цього методу, що також допомагає їм вивчити особливості функціонування мови [74, с.204]. Він посприяв виокремленню труднощів, з якими може стикнутись перекладач при перекладі прецедентних одиниць. Описовий метод дозволяє ретельно та цілісно розглянути рівень дослідження проблеми прецедентності у межах сучасного мовознавства, з'ясувати значення виокремлених понять та розкрити прецедентні феномени з урахуванням наявних лінгвістичних досліджень.

Зіставний метод є методом лінгвістики, що на всіх рівнях порівнюваних мов виявляє як спільні, так і відмінні риси. Він полягає у дослідженні споріднених і неспоріднених мов та пошуку їх відмінностей. Виявлення схожого та відмінного в порівнюваних мовах мають важливе значення для теорії та практики перекладу і

дають можливість зрозуміти будову мови більш детально [74, с.205]. Цей метод допоміг нам виявити спільні та відмінні риси прецедентних феноменів для представників різних культур. Їх порівняння у мові оригіналу та перекладу дало змогу визначити спільні та відмінні ознаки у значенні прецедентних одиниць. Здійснене порівняння приводить до висновку, що прецедентні феномени мають унікальні ознаки, що пояснюють їх винятковий статус як об'єкту перекладу.

Метод аналізу передбачає поділ цілого на складові частини, тобто виокремлення ознак предмету для їх окремого вивчення як складової єдиного цілого. Детально зроблений аналіз є запорукою логічного висвітлення матеріалу дослідження. Аналіз, як метод дослідження, виробляє здатність до структурування об'єкта дослідження, виокремлення його складників. Також необхідно зазначити, що також існує гіпотетичний аналіз, який надає змогу утворити певну версію, що пояснює наслідки. Проте така версія виправдана лише у випадку, якщо припущення є реалістичним та один із варіантів містить істину. Утворення різних версій потрібні у тих випадках, коли факти не пояснюють причини явища. Така ситуація буде спочатку потребувати побудови гіпотетичного аналізу [18, с.24]. Описаний метод допоміг нам здійснити окреме вивчення типів прецедентних феноменів і виділити їх своєрідні ознаки для подальшого вивчення.

Аналіз словникових визначень дозволяє здійснити ретельне вивчення наукових трактувань понять, яким була приділена увага у нашій роботі та виявити їх головні ознаки. Функціональний аналіз, що зосереджений на функціональному аспекті мови у цілому і прецедентних феноменів зокрема, дозволяє здійснити дослідження ролі прецедентних феноменів у сучасній художній літературі та її перекладі.

Метод синтезу часто використовується сумісно з аналізом. Разом вони виступають як дієві методи пізнання. Їхня спільна тісна єдність дає можливість аналізувати ту або іншу річ, що вже зафіксована у нашій свідомості як єдине ціле. Таким чином, синтез можливий тоді, коли вже існує аналіз або наявна інформація про окремі елементи досліджуваного цілого [18, с.25]. Отже, синтез, як метод, поєднує результати отримані при аналізі пов'язаних між собою явищ і допоміг нам

поєднати зібраний матеріал, що характеризує прецедентні феномени та особливості їх перекладу у єдине ціле для подальшого вивчення.

На наступному етапі ми використали метод суцільної вибірки, який дозволяє здійснити відбір ілюстративного матеріалу у межах сучасних художніх творів та упорядкувати його для подальшого аналізу. У творах сучасної художньої літератури, зокрема у роботах Дена Сіммонса, можна часто помітити використання прецедентних феноменів світового чи національного рівня, які дозволяють транслювати закріплену за ними інформацію. Бачимо, що автор вдається до запозичення відомих сюжетів та прихованих посилань, що дають змогу досягти певних художніх цілей та збагатити твір яскравою образністю. Відповідно, літературні твори Дена Сіммонса дозволяють побачити використання широкого спектру прецедентних феноменів, що стосуються різних сфер життя і охоплюють великий проміжок часу, а також помітити розбіжності у їх сприйнятті з огляду на відмінності культур, що визначає вибір матеріалу для роботи.

Дослідження перекладу прецедентних феноменів також потребувало вивчення матеріалу з точки зору інтерпретаційно-культурологічного та когнітивно-дискурсивного підходу з урахуванням деталей комунікативно-функціонального аналізу. Для більш детального вивчення прецедентних феноменів ми намагалися поєднати виокремлені підходи для того, щоб відстежити та краще зрозуміти перекладацькі рішення, спираючись на обраний спосіб перекладу прецедентного феномену. Відтак, процес дослідження та методи його здійснення були зорієнтовані на вивчення діяльності перекладача під час роботи з обраними одиницями мови.

Іншим методом наукових досліджень у лінгвістиці є абдукція. Абдукція – це міркування, що базується на наявній інформації, що здійснює опис певних фактів і, як результат, призводить до гіпотези. Може скластися враження, що абдукція не відрізняється від індукції, де висновки утворюються на основі узагальнених фактів. Проте така подібність є формальною. Звичайна індукція лише перераховує наявні факти спільні загальні ознаки, але не робить їх пояснення. Абдукція, на думку вчених, має складніший характер, оскільки для висновку можуть використовуватися як емпіричні факти, так і побудовані на них висновки та емпіричні гіпотези. Ступінь

пояснення фактів підвищується від емпіричних гіпотез до теоретичних. Абдукція розглядається науковцями як універсальна логічна схема пошуку пояснювальних гіпотез і відрізняється від індукції і дедукції тим, що прагне пояснити досліджувані факти. Виявлення нових фактів сприяє виникненню обґрунтованих гіпотез, що будуть їх пояснювати. Таким чином, абдукція представляє процес, де відбувається модифікація та корекція гіпотез [18, с.28-29]. Отже, розглянутий метод, який опирається на наявну інформацію про прецедентні феномени, допоміг прийти до виокремлення гіпотези, що на відтворення прецедентних одиниць впливає ряд чинників, що обумовлюють унікальність їх сприйняття та відтворення при перекладі, а також посприяти її поясненню.

Історичний і логічний методи наукового пізнання тісно пов'язані з історією об'єкта. Логічний метод дослідження відтворює, реконструює у мисленні та свідомості поняття складного об'єкта у формі історичної теорії. Досягнути поставленої мети можна за допомогою використання різних методів та пізнавальної діяльності. При логічному дослідженні об'єкта, на відміну від історичного, дослідник зосереджує увагу на головному та визначальному. Таким чином, вищезгадані методи допомогли виокремити і зосередити увагу на головній і важливій інформації про досліджуваній нами об'єкт.

Використання методу лінгвістичного спостереження у роботі допомогло проаналізувати та зафіксувати специфіку перекладу прецедентних феноменів та їх функціонування у мові. Сенс цього методу дослідження полягає у знаходженні в тексті обраних мовних фактів, виокремленні подібних мовних одиниць та встановленні їх особливих та виняткових рис.

Метод класифікації було застосовано нами для того, щоб здійснити розподіл прецедентних феноменів відповідно до групи людей, у межах якої він функціонуватиме у якості прецедентного. Крім того, цей метод було використано для здійснення розподілу вжитих у романах автора прецедентних феноменів відповідно до їх типів, джерел походження та способів відтворення.

Аналіз перекладачем різних аспектів прецедентних феноменів і їх ролі для перекладу зазвичай відбуваються інтуїтивно, однак їх наукове дослідження стає

інструментом до виявлення особливостей, що закладені в основу визначення змісту та перекладу прецедентних феноменів, а також встановлення чинників, які їх обумовлюють. Відтворення дій перекладача дозволяє усвідомити, яких принципів він дотримувався, наскільки повно взяв до уваги сукупність факторів, які імовірно позначаються на відтворенні прецедентних феноменів, та чи відповідає здійснений переклад прецедентного феномену намірам автора.

Оскільки відтворення прецедентних феноменів іншою мовою обумовлене багатьма культурними чинниками, «обґрунтованим виявляється застосування методів, притаманних когнітивному напрямку філологічних досліджень» [86, с.130].

Через те що прецедентні феномени утворюються у дискурсі, а не знаходяться у самій мові, доречним для виокремлення сенсу, що закладений у них, є використання контекстуального аналізу. Розкриття значення прецедентного феномену відбувається при використанні його за певних умов, тому що тільки «через текстуальність та дискурс передається інформація, а точніше спрямоване повідомлення» [95, с. 100]. Проте лінгвальний контекст не у кожному випадку буде надавати достатню кількість інформації, що буде розкривати значення прецедентного феномену, а досить часто і не допомагати трактуванню прецедентного феномену без наявності потрібних фонових знань. Отже, лише за допомогою наявного екстралінгвального контексту можна висвітлити сенс, що приховує використаний у конкретній ситуації прецедентний феномен. Це пояснюється тим, що прецедентні одиниці мають на меті відтворити необхідний сенс приховано і звертаються до реципієнта, що відноситься до аудиторії автора на яку він націлений, оскільки первинне повідомлення розраховано на представників його культури. Тому читач перекладу має змогу зрозуміти прецедентний феномен лише з точки зору перекладача, який має володіти достатньою кількістю знань для того, «щоб оперувати на рівні інтертекстів» [96, с. 10]. Як результат, перекладач намагається віднайти сенс прецедентного феномену у межах культури автора твору [86, с. 133].

Закладені ознаки, на яких будується прецедентний феномен та цінності, які він представляє у певному просторі є визначними чинниками найбільш точного

відображення усього розмаїття смислів, що передбачав втілити автор. Перекладачу необхідно досягти максимальної відповідності частин картин світу, що є важливими для трактування прецедентної одиниці. Взаємодія, що здійснюється за допомогою перекладача визначається своєрідними особливостями, оскільки звернення автора здійснюється не до читача перекладу, а отже не враховується можливість розуміння сенсу останнього, що потребує врівноваження при перекладі. Однак, перекладачу необхідно розуміти, що, «відкриваючи для читача одні можливості прочитання тексту, він закриває інші» [97, с. 62–63]. Перекладач має виявити ментальний образ, до якого здійснюється посилення прецедентного феномену у вихідній культурі, та з'ясувати, яку роль він виконує у тексті, а отже і комунікативний ефект, який прецедентна одиниця буде здійснювати на читача оригіналу. Наступний етап полягає у здійсненні вибору способу відтворення прецедентного феномену, який базується на тому, наскільки широким є сфера використання прецедентного феномену та чи буде воно відповідним для цільового читача.

На кінцевому етапі нашого дослідження було здійснено аналіз отриманих результатів відповідно до висунутої гіпотези та підсумовано їх роль у вивченні особливостей перекладу прецедентних феноменів. Таким чином, ми змогли виявити та охарактеризувати закономірності, специфіку та труднощі відтворення прецедентних феноменів у романах нашого автора.

Отже, дослідження особливостей перекладу прецедентних феноменів вимагає залучення різних методів дослідження, що допоможуть у роботі над поставленим питанням. Таким чином, нами були залучені різні методи дослідження, такі як метод аналізу, опису, дедукція та синтез. Вони допомогли виявити різні сторони перекладу прецедентних феноменів, описати їх труднощі та особливості, зібрати отриманий матеріал у одне ціле. Залучені методи допомогли поглянути нам на порушене питання з різних сторін та відобразити його більш комплексно та повноцінно.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У РОМАНАХ «ТЕРОР» І «ПАДІННЯ ГІПЕРІОНА» ДЕНА СІММОНСА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Труднощі і специфіка перекладу прецедентних феноменів у романах письменника-фантаста

З метою більш детального дослідження особливостей перекладу прецедентних феноменів у художній літературі було проаналізовано романи Дена Сіммонса «Терор» і «Падіння Гіперіона» та їх переклади українською мовою.

Ден Сіммонс – відомий сучасний американський письменник-фантаст та викладач. Він успішно пише книги у багатьох жанрах літератури та є автором історичних книг та детективів. Його роботи можна зустріти в 27 країнах.

Перший з обраних нами творів детально описує героїчне та складне протистояння людини і нещадної, сліпої та величної природи. Під час написання твору автор довго та детально опрацював наявну в архівах інформацію, завдяки чому з'являється відчуття безпосередньої присутності з-поміж учасників реальної експедиції двох кораблів Королівського флоту Великобританії – «Еребуса» і «Терору», які розпочали свій шлях у 1845 році. Книга написана на основі реальних подій та повністю передає почуття та переживання героїв, описуючи всі моторошні деталі невдалої експедиції. На жаль, кораблі так і не повернулися зі свого походу, даючи підставу для детального розслідування їх зникнення. Ден Сіммонс у своєму романі робить детальний опис подій та надає своє бачення причин такого завершення.

Роман Дена Сіммонса насичений різними образами, що звертаються до різних історичних епох та вагомих подій історії, що мимоволі привертає до себе увагу. На сторінках роману можна досить часто зустріти прецедентні феномени, пов'язані з релігійною тематикою, як, наприклад, неодноразова згадка імен біблійних персонажів, які несуть у собі прихований сенс та є прецедентними. Використані

прецедентні феномени допомагають автору збагатити свою мову та образи і послуговували матеріалом для нашого практичного дослідження.

Як вже зазначалось у теоретичній частині, існує певна класифікація прецедентних феноменів залежно від того, наскільки вони є відомими для представників різних лінгвокультур. Таким чином, візьмемо до уваги класифікацію Д.Б. Гудкова, де прецедентні феномени поділяються на соціумно-прецедентні, національно-прецедентні та універсально-прецедентні. Цей розподіл допоможе нам більш детально проаналізувати, як саме відомість того чи іншого прецедентного феномену впливає на його відтворення при перекладі художньої літератури. Хоча на вірне сприйняття прецедентних одиниць значно впливають індивідуальні характеристики читача твору, перекладач має орієнтуватись на середньостатистичного представника культури мови перекладу для того, щоб він був досить зрозумілим.

Найбільш відомою та зрозумілою для представника будь-якої культури є група універсально-прецедентних феноменів, використання яких часто простежується у наших творах. Під час їх перекладу перекладач орієнтується на те, що вони будуть відомими для потенційного читача художнього твору. Переклад таких прецедентних одиниць зазвичай не потребує заміни чи додаткових пояснень від перекладача.

Прецедентні імена, які становлять значну частину прецедентних феноменів, використовувались Д. Сіммонсом у його романах досить широко. До цієї категорії можна віднести імена, що стосуються основних релігій світу. Вони будуть відомими для кожної особи незалежно від її віросповідання. У романі «Терор» неодноразово помічаємо використання прецедентних імен, що тісно переплітаються з релігією. Наприклад, ім'я Ноя буде відомим майже для кожного читача перекладу.

The lad had volunteered — along with two of his mates from the HMS Excellent, Second Lieutenant Hodgson and First Mate Hornby — but the Excellent was a damned three-decker that was old before Noah had fuzz around his dongle [102, с. 2].

Той зголосився добровольцем – разом з двома іншими його помічниками з корабля її величності «Екселент», другим лейтенантом Годжсоном та першим

помічником Горібі, – але «Екселент» був чортівим трипалубним лінійним кораблем, який зістарівся ще до того, як **Ной** почав голитися [100, с. 16].

У наведеному прикладі ми бачимо, що автор використовує ім'я Ноя для того, щоб звернути увагу читача на вік корабля, підкреслити його старість за допомогою порівняння. Перекладач залишає ім'я у тексті перекладу без змін та пояснень, адже воно буде відомим для середньостатистичного українського читача. Майже кожен читач твору легко зрозуміє порівняння автора та розумітиме про кого саме йде мова. Зважаючи на це, ім'я Ноя можна віднести до категорії універсально-прецедентних.

Іншим прикладом використання прецедентного імені у нашому творі можна вважати ім'я Іуди. Його образ у більшості людей буде асоціюватися зі зрадою і не вимагає пояснень. У творі можна побачити такий приклад його використання:

*It seemed that local and venial landed interests, personified in one undercutting, backstabbing **Judas** of a colonial secretary named Captain John Montagu, had decided early on in Sir John's six years as governor that he simply would not do, nor would his wife, the outspoken and unorthodox Lady Jane* [102, с. 21].

Скидалося на те, що місцеві дрібні землевласники, підбурювані одним підступним і лицемірним **Іудою** з колоніального секретаріату на ім'я капітан Джон Монтегю, на шостому році перебування сера Джона на посаді губернатора вирішили, що ні він, ні його дружина, щира й неординарна леді Джейн, їх більше не влаштовують [100, с. 178].

Бачимо, що в наведеному прикладі ім'я пов'язане зі своїм широковідомим значенням, образом зрадника. Його використання, у свою чергу, здійснює звернення до відповідної ситуації, що вважається прецедентною. У такому разі помічаємо, що прецедентне ім'я слугує проявом прецедентної ситуації, є її символом. Його згадування в тексті апелюватиме до відповідних асоціацій у читача, додасть певної образності.

До прикладів цієї категорії можна також віднести відомі імена літературних персонажів. Наприклад, відомим у всьому світі є ім'я такого літературного персонажа, як Гамлет. Ця п'єса вважається однією з найвідоміших у світі та перекладена ледь не всіма мовами. Навіть у наш час можна помітити все більше її

варіацій на сценах у різних країнах. Оскільки сюжет п'єси тісно пов'язаний із вбивствами, можемо припустити, що автор використав ім'я Гамлета для більшої образності у своєму творі. Образ Гамлета автор використав у наступному контексті:

*It is not death. It is not **Hamlet's** 'Unknown Country' from which no man returns* [102, с. 23].

*Це не смерть. Це не **Гамлетова** невідома країна, звідки ніхто не повертається* [100, с.193].

Використане ім'я є всесвітньовідомим, що пояснює його зрозумілість для українського читача. Його вживання у зазначеному випадку є містком до прецедентного тексту і слугує його виявленню. Здійснюючи апеляцію до нього, автор розраховує на те, що його читач буде знайомим із сюжетом зазначеного твору.

Також до універсально-прецедентних можна віднести імена відомих поетів чи людей загалом. Наприклад, у творі можна побачити ім'я відомого давньогрецького поета Гомера, якого вважають автором таких дуже відомих епічних поем як «Іліада» та «Одіссея». У своїй книзі автор використав його ім'я для позначення сильної розумової втоми, складної розумової діяльності:

*Crozier feels mentally tired all the time these days, as if he's spent his nights reading **Homer** in Greek* [102, с. 76].

*Останніми днями Крозьє весь час відчував страшенну ментальну втому, наче він усі ночі проводив за читанням **Гомера** грецькою* [100, с. 619].

Бачимо, що перекладач переносить ім'я у текст перекладу без змін, оскільки воно не втратить своєї образності та закладений у ньому сенс для україномовних читачів. Читач одразу розуміє, що автор має на увазі саме давньогрецького поета та складність зазначеного завдання.

Не менш відомою для більшості людей є поема «Іліада», що приписується Гомеру:

*I confess that when I first sledged within sight of the place last week, the first Image that came to mind was something out of Homer's **Iliad*** [102, с.48].

Зізнаюся, що коли минулого тижня я вперше побачив здаля це місце, мені спало на думку щось з Гомерової «Іліади» [100, с.386].

Назва твору не потребує заміни і є знайомою для українського читача. Середньостатистичний читач зрозуміє намір автора та здійснене ним порівняння, оскільки воно спрямоване до прецедентного тексту, який входить до базових знань людини.

У творі також зустрічається ім'я римської богині щастя та успіху – Фортуни. Її образ для українського читача, як і для будь-якого іншого, буде асоціюватись з везінням, успіхом у справах та щастям. Такий образ використав і Ден Сіммонс:

*The Devil, Hickey, seems to have all the Good **Fortune** so denied to Sir John, Commander Fitzjames, and Captain Crozier for so many Months and Years* [102, с.70].

*Цей диявол, Гіккі, здається, здобув прихильність **Фортуни**, яка відверталася від сера Джона, командора Фітцджереймса й капітана Крозьє впродовж місяців та років* [100, с. 571].

Отже, помічаємо, що автор використав прецедентне ім'я, яке сповнене асоціаціями, які є спільними для представників різних народів, а тому відноситься до категорії універсальних.

Не менш знаним є ім'я Наполеона. Людина, що показала талант великого воєначальника та здійснила державний переворот. Державний діяч та полководець, якого вважають національним героєм.

*But no one is allowed to Touch the Shotguns other than Mr. Hickey, Mr. Aylmore, or Mr. Thompson — these Last Two have become lieutenants of the New **Bonaparte** that is our Diminutive Caulker's Mate — and Magnus Manson is a weapon of his own which only One Man — if he is indeed still a man — can Aim and Unleash* [102, с. 71].

*Але нікому не дозволено торкатися рушниць, крім містера Гіккі, містера Ейлмора або містера Томпсона – останні двоє стали лейтенантами при новому **Бонапарті**, на якого перетворився наш плюгавий помічник купора, – а Магнус Менсон є сам по собі зброєю, яку тільки одна людина – якщо він досі ще людина насправді – може спрямувати, нацькувати, пустити в хід* [100, с.572].

У творі його ім'я використано для створення порівняння з його образом командира. Більшість читачів твору будуть знайомі з цим іменем і матимуть уявлення про його образ, що пояснює його приналежність до категорії тих, що є загальновідомими.

До яскравих прикладів прецедентних феноменів у романі «Герор» можна віднести використане Д. Сіммонсом для порівняння ім'я Леонардо да Вінчі, яке, безсумнівно, не стане перепоною на шляху розуміння сказаного, а отже відноситься до числа універсально-прецедентних. Не менш відомою інформацією є те, що йому притаманна особлива манера письма, яка потребує дзеркального читання:

*Mostly because the formerly illiterate foretop captain's spelling was so atrocious, Bridgens suggested in one responding letter that "your childlike idea of **Leonardo's** backward-writing encryption, Harry, is almost unbreakable." Peglar now kept his journals in the same crude code. [102, с.40]*

*Переважно через те, що почерк колишнього неписьменного старшини був таким жахливим, в одному з листів у відповідь Бриггенс зауважив: «Гаррі, твоя дитяча забавка писати задом наперед, як **Леонардо**, робить прочитання майже неможливим. Зараз Пеглар вів записи у своєму журналі такою самою подобою шифру [100, с.324].*

Можемо помітити, що автор використав відому інформацію про Леонардо да Вінчі та його ім'я для здійснення порівняння у власному контексті, що дозволяє йому надати твору певної образності та збагатити його іменами відомих людей. Характерна для нього нерозбірлива та складна манера письма потребує додаткових зусиль, яких можна було б уникнути. Отже, читач має змогу отримати близьку асоціацію до зображуваного у тексті, що буде достеменно передавати інтенцію автора.

Значно збагачують кількість прецедентних феноменів твори художньої літератури, прецедентні вислови з яких допомагають відтворити в уяві читача спектр потрібних асоціацій. Так, для того, щоб повноцінно передати складність ситуації, автор звертається до «Божественної комедії» Данте Аліг'єрі, яка максимально широко висвітлить події, що відбуваються з учасниками експедиції.

*The weather northeast of their current position was more terrible than **the Ninth Circle of Hell** where they had been trapped for two years [102, с. 50].*

*Погода на північний захід від їхньої теперішньої позиції була ще жахливішою, ніж у **дев'ятому колі пекла**, в якому вони перебували вже два роки [100, 404].*

Звернення автора до зазначеного прецедентного тексту буде зрозумілим для українського читача, оскільки більшість представників частково ознайомлені з творчістю Данте Аліґ'єрі, яка буде викликати спільні уявлення незалежно від культурного фону, а отже не носитиме суперечливий характер.

Складнішою для перекладу та менш зрозумілою є категорія феноменів національного рівня. Проте варто зазначити, що деякі імена можуть бути відомими і поза межами певної країни, але не набути статусу універсально-прецедентних.

До таких імен у нашому творі можна віднести ім'я Гая Фокса. Його ім'я є досить відомим у Великобританії та тісно пов'язане зі змовою проти короля, після чого виникла традиція спалювати його опудало на багатті. Саме цю ситуацію використав автор у своєму романі. Однак ця ситуація може бути невідомою для іншомовного читача і призвести до певної втрати образності при перекладі. Розглянемо приклад перекладу:

*It was an incredible conflagration. **Guy Fawkes Day** above the Arctic Circle [102, с.81].*

*Ця пожежа була неймовірним видовищем. **Ніч Гая Фокса** за Північним полярним колом [100, с. 660].*

Перекладач використав прямий відповідник та не надав пояснення цієї події нижче. Він розраховує на те, що читач перекладу матиме достатню кількість знань. Однак не всі читачі українського перекладу можуть знати про цю подію та отримати потрібну асоціацію при читанні. У такій ситуації можна додати коментар, що коротко розповість про зазначену подію та допоможе уникнути певних непорозумінь. Таким чином, маємо справу з прецедентною ситуацією, що відноситься до категорії національно-прецедентних, оскільки не досягла універсального статусу. Проте зазначена подія є відомою і значущою для

представників більш ніж однієї країни, що дозволяє віднести її до групи транснаціональних.

Найбільш складною для розуміння є категорія соціумно-прецедентних імен. Зрозуміти їх значення досить складно, а в деяких випадках і зовсім неможливо. Вони можуть мати значення лише для невеликої групи людей і бути зовсім незрозумілими для інших. Перекладач може не зрозуміти їх сенс і, в результаті, не відтворити їх належним чином. У нашому творі вони майже не зустрічаються. До цієї категорії можна віднести образ Франкліна. Його образ у сучасній літературі є досить неоднозначним. Деякі історики критикують його за байдужість та погане планування останнього походу, який призвів до загибелі великої кількості людей. Проте можна помітити і позитивний образ сміливого дослідника та мандрівника у деяких джерелах. У нашому творі автор використовує його гірші риси:

But I'm still a better sailor and captain drunk than that poor, unlucky bastard Franklin ever was sober [102, с. 1].

Але і п'яний я все ще кращий моряк і капітан, ніж той нікчемний байстрюк Франклін будь-коли був тверезим [100, с.11].

Франклін є героєм книги і перекладачу не потрібно додавати пояснень для того, щоб розширити кругозір іншомовного читача. Однак у іншому контексті таке порівняння може бути не зовсім зрозумілим. Крім того, це ім'я може бути не дуже відомим серед представників країни, до якої належить.

Вартим уваги є порівняння, яке звертається до п'єси В. Шекспіра «Макбет» і нерозривно пов'язане з його сюжетом. Вжите порівняння не функціонує як самостійна одиниця і потребує звернення до тексту, який послугував джерелом його створення. Оскільки автор звертається до деталей обраного твору, лише за наявності знань сюжету цієї трагедії читач зможе встановити потрібний зв'язок і пов'язати його з п'єсою вказаного автора.

Irving had come completely around to the port side of the ship and now advanced from the ice plain there into a maze of seracs and minibergs that rose like an icy version of

Birnam's wood come to Dunsinane about two hundred yards south of the ship [102, с. 41].

Ірвінг уже обійшов корабель, проминув рівну ділянку криги з лівого борту і тепер просувався в глиб лабіринту торосів та невеликих айсбергів, які поставали, як крижана версія Бірнамського лісу біля пагорба Дунсінейн за двісті ярдів на південь від корабля [100, с. 338].

Бачимо, що інформації, яка надається автором, може бути недостатньо для того, щоб утворити асоціативний зв'язок з п'єсою В. Шекспіра. Читач зможе зрозуміти загальний сенс повідомлення, однак існує загроза втрати тих поєднань, які прагнув залучити автор. Для того, щоб читач зміг вірно здійснити поєднання, можемо помітити примітку, яка зазначає необхідну інформацію.

Іншим твором для здійснення нашого аналізу було обрано науково-фантастичний роман «Падіння Гіперіона», що написаний Деном Сіммонсом. Обраний роман насичений блискучими порівняннями та описами, що, у свою чергу, пояснює досить часте вживання Д. Сіммонсом великої кількості прецедентних феноменів і слугує матеріалом для детального вивчення. Так, для більш детального аналізу відтворення прецедентних одиниць розглянемо твір обраного письменника «Падіння Гіперіона» та його переклад українською, що посприяє виокремленню ключових моментів.

У наведеному творі також помічаємо, що автор часто вдається до використання прецедентних феноменів, які належать до тих, що не стають на шляху розуміння для представника будь-якої культури. Так, можемо віднайти використання образу Авраама Лінкольна, який був шістнадцятим президентом США і відомий своєю політичною діяльністю, що посприяла скасуванню рабства в країні. Його визначні дії під час президенства допомогли йому завершити громадянську війну і отримати статус національного героя. Як результат, його постать стала відомою і часто використовується авторами творів у власних цілях для відображення тих чи інших якостей чи ознак.

*Gladstone had been compared to the classical figure of **Abraham Lincoln** so many times that when I was finally ushered into her presence that night of the armada party, I was half surprised not to find her in a black frock coat and stovepipe hat [101, с.2].*

*Глендстон так часто порівнювали з класичною постаттю **Ейбрагама Лінкольна**, що коли тієї ночі з парадом армади мене нарешті провели до неї, я ледь не здивувався, коли зауважив відсутність чорного фрака та високого циліндра [99, с.14].*

Вжите автором порівняння з американським президентом буде цілком зрозумілим для українського читача і стане причиною виникнення непорозумінь, а отже не потребує додаткових дій від перекладача під час відтворення. Помічаємо, що автор хотів звернутися до зовнішньої характеристики Лінкольна, що допомагає збагатити його твір новими образами.

Схожу ситуацію можемо помітити у прикладі, де відбувається згадка відомого італійського поета, який здобув свою популярність завдяки своїм художнім творам та коханню до Беатріче. Завдяки своїй відомості далеко за межами власної країни, ім'я згаданого поета досягло статусу універсально-прецедентних та буде повноцінно відтворювати увесь спектр смислів для представників різних культур та мати єдине значення.

*“I am no **Dante**. I sought no **Beatrice** [101, с.35].*

Я не Данте, і своєї Беатріче не шукав [99, с. 270].

Наведена ситуація дозволяє помітити, що прецедентні імена будуть викликати подібні асоціативні зв'язки у читача перекладу, а отже функціонуватимуть повноцінно. Так, вищезгадані прецедентні одиниці викликають схожі уявлення у представників різних культур, що робить їх значення універсальним і вказує на сталість закладного смислу.

Цікавим є звернення до вислову з поеми Данте, який розташований на брамі до Пекла і допомагає майстерно передати емоції, які охоплюють героя. За допомогою прецедентного висловлення автор яскраво описує думки героя і наближається до свого читача, звертаючись до його базових знань. Подане

прецедентне висловлення використовується для відтворення комплексного смислу і формує образ, який отримає читач твору.

*...and I think, without volition, of **Dante's Commedia** and seem to see the phrase **"LASCIA TE OGNE SPERANZA, VOI CH'INTRATE"**—**"Abandon Every Hope, Who Enter Here"**—chiseled above the cold lintel of the doorway [101, с. 43].*

*... поки я мимохідь міркую про «Комедію» Данте і, здається, навіть бачу слова «**LASCIA TE OGNE SPERANZA, VOI CH'INTRATE**» - «**Надії збавтесь, як сюди ступили**», - викарбувані в холодному надвірку [99, с. 327].*

Хоча саме висловлення читач твору може не впізнати і не поєднати його з поемою Данте, згадка назви твору та його автора надає необхідну інформацію для вірного та максимально повного сприйняття повідомлення. Ця приголомшлива поема є загальновідомою і не потребує жодного пояснення, що вказує на схожість сприйняття цих прецедентних одиниць представниками різних культур. Крім того, автор додатково вказує на приналежність вислову до поеми Данте у примітках, надаючи загальну інформацію про напис та точне місце його розташування, дозволяючи читачу сприйняти його задум у всіх його відтінках.

Імена відомих композиторів також значно розширюють коло прецедентних феноменів та здатні прикрасити твір цікавими та різнобічними співвідношеннями, які допоможуть справити враження на читача. Так, більшість людей мають базові знання про роботи відомих композиторів, не зважаючи на те, який культурний фон їм характерний, а отже мають уявлення про роботи тих, чиї імена досягти рівня універсально-прецедентних. Такі прецедентні феномени належать до сукупності знань, що притаманні сучасній людині і будуть зрозуміли при їх використанні. Досить цікаву згадку прецедентних одиниць, пов'язаних із цією сферою можемо помітити і у творі нашого автора, який звертається до балету Чайковського.

*The storm makes it appear as if they are in some mad room where the walls and ceiling change from instant to instant, one second closing in on them, scant meters away, the next second receding to the distance, the ceiling floating upward, as in the scene where the room and Christmas tree expand for **Clara in Tchaikovsky's Nutcracker** [101, с.8].*

*Через шторм здається, ніби вони перебувають у якійсь шаленій кімнаті, де стіни й стеля змінюються щомиті, в одну секунду наближаючись до них дуже близько, усього на відстань у кілька метрів, а в наступну – відступаючи подалі. Стеля підлітає вгору, наче в тій сцені, де перед **Кларою** із «**Лускунчика**» **Чайковського** раптом розсуваються стіни кімнати і виростає ялинка [99, с.62].*

Автор здійснив порівняння, яке дозволяє виокремити особливості того, що відбувалося у одній з відомих сцен у творінні згаданого композитора. Проте він широко висвітлює події обраної сцени, що навіть за відсутності потрібних знань читач повністю зможе уявити описані події, не зазнаючи втрат. Так, введення прецедентних одиниць робить звернення до сукупності закладених смислів у стислій формі, а наведений приклад демонструє категорію прецедентних феноменів, яким характерне єдине значення у межах різних країн.

Широку групу прецедентних феноменів у нашому творі представляють ті, що стосуються релігії. Автор часто вдається до використання певних прецедентних ситуацій, які надають йому можливість виокремити те чи інше значення, яке їй притаманне. Ситуації, що пов'язані з релігією дозволяють викликати у читача яскраве зображення, що буде застосовуватись у новому контексті і здійснюватиме значний вплив на читача, викликаючи спектр різних емоцій.

*“The Consul seems more **Judas** than Christ,” I said [101, с.36].*

*Консул більше скидається на **Юду**, ніж на Христа, - перебив його я [99, с.278].*

Так, використане ім'я посилається до прецедентної ситуації, яка зосереджуватиме увагу читача на образі зрадника, що дозволяє коротко відобразити особливості події і її значення у тексті. Подібне порівняння викликає спільний образно-асоціативний комплекс, що буде відсилатися до багатогранного образу.

У наш час рівня універсальних прецедентних феноменів досягають і вислови, які здобули значну популярність і стали використовуватись для передачі значення, яке склалося за певних умов. Для того, щоб вказати на те, що всі дії матимуть однаковий результат, автор вдається до використання прецедентного висловлення, яке дозволяє йому завуальовано надати відповідь у межах зазначеної ситуації.

Вжите висловлення підкреслює результат, який чекає на героїв і апелює до історії його походження, що повністю пояснює його значення.

- *“Where does this road go?” Hunt demanded just before we discovered the inn.*

- *“All roads lead to Rome.”* [101, с. 40]

- *Куди веде ця дорога? – допитувався Гант перед тим, як ми знайшли таверну.*

- *Усі дороги ведуть до Рима* [99, с. 306].

Так, значення, яке постане перед українським читачем буде співпадати з тими, що розкриватимуться перед представниками інших культур, що пояснює відсутність потреби використання компенсаційних прийомів, оскільки багаж знань читачів перекладу буде задовільним для розуміння повідомлення. Прецедентне висловлення розкриватиме своє значення в усій повноті та надаватиме потрібну інформацію.

До категорії прецедентних феноменів, що відомі в рамках певного соціуму і можуть викликати певні труднощі при сприйнятті можна віднести ім'я видатного графіка Мауріца Корнеліса Ешера, який може не викликати потрібні асоціації у потенційного читача твору. Він насамперед асоціюється зі своїми роботами, яким характерне відтворення нескінченності та симетрії, що робить їх унікальними та вирізняє серед інших.

*Mudflat was the capital, and Gladstone walked the cobblestone streets there, admiring the large old houses which overhung the narrow, stone-troughed canals crisscrossing their way up the artificial mountainside like something from an **Escher print*** [101, с. 18].

*Столицею планети був Болотянск, брукованими вулицями якого тепер крокувала Глендстон, милуючись великими й старими будинками, що нависали над вузьким павутинням кам'яних каналів, а ті все пнулися вгору штучним гірським схилом, чимось нагадуючи **гравюри Ешера*** [99, с. 140].

Отже, яскраве порівняння автора може не завжди бути зрозумілим для його читача, що потребує додаткових пояснень. Можемо помітити наявність додаткової інформації про зазначеного художника у кінці книги, що дозволяє ознайомитись з

загальною інформацією про нього та особливості його робіт. Такий прийом дозволяє швидко розширити кругозір читача та посприяти вірному сприйняттю написаного.

Значна кількість прецедентних феноменів породжується історичними подіями, які мають власний унікальний перебіг. Проте не всі з них є широковідомими і, відповідно, не здійснюватимуть бажаного впливу на читача. Так, деякі події можуть не зберігатися у пам'яті потенційного читача твору і потребують залучення додаткової інформації, яка зможе передати необхідні деталі.

*Even the spate of recent war holies after **the Battle of Bressia** showed great fleets battling it out at distances two ground soldiers would find claustrophobic, ships ramming and firing and burning like **Greek triremes packed into the straits of Artemisium** [101, с.9].*

*Та й навіть у численних голографічних драмах, які заповнили ефір після **битви за Брешию**, гігантські флотилії стикалися на відстанях, що від них навіть ніхота пережила би напад клаустрофобії. Зорельоти брали один одного на таран і палали, ніби **грецькі трієри**, загнані у вузькі протоки під **Артемісієм** [99, с. 71].*

Отже, згадана автором історична подія може бути відомою лише для обмеженого кола людей, які, наприклад, захоплюються історією. Саме тому можемо знайти головну інформацію про неї у примітках, де висвітлюється її значення. Таким чином, перекладачу не потрібно вдаватися до компенсаційних прийомів, оскільки необхідна інформація для повноцінного сприйняття буде надана у книзі. Крім того, заданий контекст не потребує обов'язкової наявності знань про згадану подію, а отже не передбачає втрат при читанні.

Універсальний характер може бути характерним для назв відомих течій, інформація про які буде наявна у індивіда незалежно від його культурного простору. Зокрема, використання назви течії Гольфстрім допомагає відтворити в уявленні читача її довжину та особливості, що стисло посприяє відтворенню необхідних асоціацій.

*Not really to the Core, I thought, because the Core surrounds, envelops the rest, like an ocean holding separate currents, great **Gulf Streams** which think themselves separate seas* [101, с. 10].

*«А якщо точно, - думалося мені, - то не у власне Корд, бо Корд оточує усе навколо, обволікає решту, ніби океан, в якому існують великі течії, схожі на **Гольфстрім**, що бундючно вважають себе окремими морями»* [99, с. 75].

Помічаємо, що використання знайомої для читача течії дозволяє надати додаткові характеристики. Проте, навіть без наявності базових знань про неї, читач зможе отримати повноцінне уявлення з наданого автором контексту. Отже, втрати, з якими може стикнутися читач, не будуть впливати на загальне розуміння прочитаного.

Отже, наявність великої кількості прецедентних феноменів потребує залучення додаткової уваги від перекладача для вірного їх відтворення. Більшість використаних прецедентних одиниць у творі належать до тих категорій, що будуть знаходити потрібні асоціації і відповідати уявленням українського читача і не віддалятимуть читача від першочергового задуму. Проте деякі з них не утворюватимуть потрібні асоціації, оскільки є притаманними для культурного простору автора і вимагають додаткових дій, що допоможуть здійснити повноцінне відтворення.

3.2. Засоби досягнення еквівалентності й адекватності перекладу прецедентних феноменів у романах «Терор» і «Падіння Гіперіона» Дена Сіммонса українською мовою

Для того, щоб краще зрозуміти особливості передачі прецедентних феноменів у творах Д. Сіммонса українською мовою, розглянемо способи їх відтворення у досліджуваних нами романах.

У своєму романі «Терор» Д. Сіммонс неодноразово використовував ім'я Гамлета у якості прецедентного. Цей літературний персонаж є представником відомої п'єси, яка має безліч перекладів різними мовами і слугує основою для багатьох інтерпретацій, які можна побачити на сценах різних країн і нині. Значна

відомість поданої п'єси пояснює наявність персонажів В. Шекспіра у інших сферах мистецтва і базових знань про неї у представників різних народів. Гамлет є одним із найвідоміших персонажів робіт драматурга та викликає яскраві асоціації, що пов'язані з цією роботою у багатьох людей, надаючи авторам можливість використати їх у своїх творах у межах нових ситуацій та водночас бути зрозумілими для потенційних читачів. Воно є знайомим для представників різних культур і, таким чином, представляє собою групу універсально-прецедентних, передаючи собою необхідне значення, що можемо помітити і у нашому романі:

*The young Bridgens had been a victim of such consciousness and, like **Hamlet**, had frequently considered that most essential of questions — to continue or not to continue* [102, с. 65].

*Юний Брідженс був жертвою такої самої рефлексії, що й **Гамлет**, і часто замислювався над найголовнішими питаннями – бути чи не бути* [100, с.527].

Оскільки подане ім'я використовувалось у творі не один раз, можна помітити інший приклад його використання:

*We shall be beyond the reach of even the Hardy Whalers from this point on. As far as the World Beyond our intrepid Expedition is concerned, as **Hamlet** said, **The rest is silence*** [102, с. 6].

*Наша безстрашна експедиція неначе вирушає у потойбічний світ, і, як сказав **Гамлет**, **далі – тиша*** [100, с.54].

Беручи до уваги значну відомість прецедентного ім'я, цілком зрозумілим здається рішення перекладача використати для його відтворення прямий відповідник, що здійснений за допомогою транслітерації. У той же час розглянуте прецедентне ім'я у наведених нами прикладах вживається разом із прецедентними висловленнями, що робить посилення до відомого твору і допомагає Д. Сіммонсу описати героїв та їх емоційний стан. Відомість імені Гамлета та його образу не потребувало заміни та роз'яснення для україномовної аудиторії від перекладача.

Частим є використання імен історичних персонажів та відомих постатей. Досить широко автор використовував образ французького державного діяча

Наполеона, що відомий своїми заслугами у військовій діяльності і послугував яскравим прикладом для здійснення порівнянь у різноманітних художніх творах. Не менш відомою є інформація про його політичну діяльність. Наполеон вважається знаменитим реформатором, який посприяв запровадженню нового законодавства, що з певними виправленнями дійсне і зараз у багатьох європейських країнах. Значна увага приділялася його військовій діяльності, що широко висвітлюється на сторінках історичних книг. Він, будучи національним героєм Франції, асоціюється у більшості з образом великого воєначальника і може використовуватись у різних значеннях, що неодноразово помічаємо у нашому творі:

*“We want George Chambers and Davey Leys, too,” said the caulker’s mate, folding his arms and standing legs-apart in front of his men like a Cockney **Napoleon** [102, с.67].*

- *Ми також хочемо взяти із собою Джорджа Чамберса й Девіда Лейса, - сказав помічник купора, склавши на грудях руки й широко розставивши ноги, стоячи перед своїми людьми, як **Наполеон** з кокні [100, с.542].*

Дещо інший спосіб використання можна помітити при апеляції до певної ситуації, що пов’язана з його іменем:

*“Six, sir,” answered Sergeant Bryant. “It’s volley fire that will bring this beast down, sir. Just as it brought down **Napoleon’s minions** by the thousands at Waterloo.” [102, с.20]*

*Шестеро, сер, - відповів сержант Брайан. – Залповий вогонь звалить цю тварюку, сер. Так само як тисячами вбивав **прибічників Наполеона** в битві при Ватерлоо [100, с.162].*

Таким чином, проаналізувавши наведені приклади, можна помітити, що передача українською мовою здійснюється за допомогою відповідника. Крім того, другий приклад тісно переплітається з прецедентною ситуацією, здійснюючи до неї звернення. Середньостатистичний читач матиме змогу поєднати описане із зазначеною ситуацією, що не становить труднощі для розуміння представників будь-якого народу.

Зустрічається у тексті і використання імені римської богині щастя, добробуту та везіння, яке має закріплений за собою образ у багатьох культурах. Вона надзвичайно шанувалася у Римі і розглядалася як покровителька усього їх народу. Як божество, Фортуна асоціюється з обдаруванням людей щастям або ж його відсутністю, що неодноразово відтворюється у мовленні. Не менш відомим є її образ як богині сімейного щастя, що був особливо актуальним у роки морального занепаду римського суспільства. Особливою увагою вона також користувалася серед римських воїнів, віра в яку допомагала підняти їх бойовий дух під час військових дій.

*But when I speak of Hickey's **Fortune**, I do not speak of just the Luck of his own Dark Making that brought him a source of fresh meat [102, с. 71].*

*Коли я казав про прихильність **Фортуни** до Гіккі, я мав на увазі не тільки його везіння в чорних справах, яке принесло йому джерело свіжого м'яса [100, с.572].*

Аналіз наведеного прикладу дозволяє дійти висновку, що перекладач застосовує стратегію адаптації, не вдаючись до пояснення імені при перекладі. Тобто, передача імені відбувається за допомогою усталеного аналогу у мові перекладу, оскільки використане ім'я є досить відомим для представників як англосовітової, так і української національної культури. У наведеному прикладі бачимо, що Д. Сіммонс вдався до використання її широковідомого образу, що ототожнюється з везінням та вдачею.

Дещо іншу ситуацію можна помітити при перекладі фрагменту, що пов'язаний з ім'ям Ноя. Він відомий нам як біблійний персонаж та є прямим нащадком лінії Адама. Історія врятування Богом Ноя широко відома завдяки сторінок Біблії, що пояснює його славу як продовжувача людського роду. Таким чином, його ім'я пов'язане з асоціаціями про спасіння всього живого і відноситься до тих, що є «універсальними».

*“Men on watch at sea have always heard things in the dark,” said Lieutenant Little. “Going back to the **Greeks**.” [102, с. 43]*

- *Вахтовим матросам завжди щось вчувається у темряві, - сказав лейтенант Літл. – Ще від часів Ноя* [100, с.352].

Перекладач вдався до контекстуальної заміни і використав ім'я Ноя, вважаючи, що воно краще донесе необхідний сенс та є більш зрозумілим для представників культури перекладу. Такий спосіб перекладу допомагає адаптувати твір до іншомовного читача, стати простішим для сприйняття. Здійснена заміна допомагає наблизити твір до свого читача і уникнути можливих непорозумінь, що пояснює правильність дій перекладача.

До прецедентних ситуацій можна віднести вбивство Давида Голіафом, що відноситься до релігійних. Подана історія широко висвітлюється у Біблії та слугує прикладом того, що наявність фізичної переваги не завжди гарантує перемогу у битві, навіть якщо прогнози невтішні. Наведену ситуацію автор роману застосував і до описуваної у своєму творі, апелюючи до особливостей її боротьби.

*“Ten gold sovereigns a man,” repeated Sir John. “Not merely a bounty to the man who slays this beast **the way David slew Goliath**, but a bonus for everyone — share and share alike* [102, с.19].

- *Десять золотих соверенів на людину, - повторив сер Джон. – Це не лише винагорода людині, яка вб'є цю бестію, як Давид убив Голіафа, але заохочення кожному з вас – рівними частками* [100, с.159].

Проаналізувавши наведений приклад, ми розуміємо рішення перекладача вжити наявні відповідники, які повноцінно відтворюють потрібний для автора образ. Обране автором поєднання ситуацій допомагає йому якнайкраще здійснити свій опис та надати тексту своєрідного забарвлення, яке буде заохочувати читача віднайти його особливості у власній пам'яті.

До групи прецедентних ситуацій можемо також віднести Судний день, який буде викликати сталі уявлення у представників різних культур, позначаючи єдине значення сказаного. Подана ситуація неодноразово ставала сферою зацікавлення і отримала велику кількість варіацій, що надало їй особливий статус у культурі кожного народу.

*We've been in polar waters since shortly after the two ships left England. I thought it was cold enough up here to preserve anything until **Judgement Day*** [102, с. 26].

*Ми дісталися полярних вод невдовзі після того, як полишили Англію. Я думав, що тут було достатньо холодно, аби зберегти будь-які продукти до **Судного дня*** [100, с. 212].

Проведений аналіз дає змогу прослідкувати використання наявного у мові перекладу відповідника і не вимагає трактування, оскільки є не менш відомим для представників культури перекладу і не стане на шляху повноцінного сприйняття закладеної інформації. Отже, за допомогою сталого поняття автор має змогу максимально точно та яскраво передати власні думки своїй аудиторії.

Одним з яскравих прикладів прецедентних імен є Одиссей. Одиссей, будучи героєм грецької міфології та епосу, відомий нам і до сьогодні. Його відносять до головних героїв Троянської війни, що послугувало його згадці у відомих та значущих творах, які мають світове значення та вважається національним героєм Греції. Його образу характерна велика кількість рис, що часто використовуються для порівнянь та зазначають рішучість, красномовство, кмітливість та хитрість.

*In his middle years, Bridgens most thought of himself as **Odysseus*** [102, с. 65].

*У зрілості Брідженс найчастіше ототожнював себе з **Одіссеєм*** [100, с.528].

Відтворення використаного у романі прецедентного ім'я не потребувало значних зусиль від перекладача, оскільки має відповідник та є загальновідомим. Його образ завжди викликає різноманітні уявлення, що часто допомагають підкреслити сильні сторони людини і є взірцем мужності.

Залучити додаткову інформацію, яка пов'язана з відомими текстами, дозволяє звернення до прецедентного імені їх автора, що з максимальною точністю допоможе віднайти потрібний опис. Звернення до імені Гомера поєднає читача з необхідними асоціаціями, які будуть присвячені опису його героїв і будуть спільними не зважаючи на відмінності, що можуть обумовлювати відмінними культурними просторами.

*Bridgens did not use his craft to manipulate others, or rarely did, but used it more like one of the round leather-and-wood or prouder metal shields behind which **Homeric heroes** sheltered while under violent attack by spear and lance [102, с. 65].*

*Брідженс послугувався своєю хитромудрістю не для того, щоб маніпулювати іншими, а користувався нею, як одним з круглих щитів з дерева й шкіри або гордого металу, якими прикривалися **Гомерові герої** від дротиків та списів, спрямованих на них [100, с. 528].*

Зважаючи на те, що ім'я Гомера є відомим у різних країнах і нерозривно пов'язане з значущими творами, воно може виступати їх символом і апелювати до деталей, що у них зображені. Відсутність розбіжностей у значенні прецедентного імені визначає дії перекладача та пояснює використання наявного відповідника, який відтворює його відповідно до вимог, беручи до уваги особливості відтворення імен.

Розглядаючи роман Д. Сіммонса, можемо також помітити вживання не менш знаменитого прецедентного імені римського імператора Марка Аврелія, образ якого як правителя є уособленням помірної політики у найкращому її прояві. Введені ним реформи будувалися на основі поваги до людей, а значна увага приділялася громадській допомозі, судочинству та військовій діяльності, що викликало прихильність багатьох людей. Не менш відомим він є як філософ-стоїк, що в деяких випадках дозволяє використати його ім'я для порівнянь.

*“You sound like a Stoic, Mr. Bridgens. A follower of **Marcus Aurelius** [102, с. 65].*

*- Ви говорите, як стоїк, містере Брідженс. Послідовник **Марка Аврелія** [100, с. 531].*

У наведеному прикладі також помічаємо використання наявного відповідника для відтворення прецедентної одиниці.

Досить зрозумілим для сучасного читача буде звернення до традицій, які використовуються за певних ситуацій і утворюють сталий зв'язок з ними. Характерні для тієї чи іншої традиції ритуали можуть мати певне значення і стати приводом для встановлення зв'язку зі значенням, що йому відповідає. Наведений

приклад дозволяє побачити, що певна традиція може приховано переносити поняття, що йому передує і надавати повне розуміння ситуації читачу.

“My God!” cried Captain Sir John Franklin. “My God, woman, do you know what you’ve done? Don’t you know they lay the Union Jack over a corpse!” [102, с. 4].

- *О Боже!* – вигукнув капітан сер Джон Франклін. – *О Боже, жінко, чи ти розумієш, що накоїла? Хіба ти не знаєш, коли тіло **вкривають прапором?*** [100, с. 32]

Ситуація, якій відповідають зазначені події, досить знайома для українського читача, що буде повністю доносити до нього сенс сказаного. Однак, перекладач адаптував твір до потенційного читача і дещо розширив значення вжитої автором одиниці, замінивши її на більш ширше поняття і таким чином, вдався до генералізації.

Не потребує пояснення і образ Бога, який неодноразово згадується у нашому творі. Так, прецедентні висловлення, які пов’язані з ним та його можливостями часто містять у собі прихований сенс та становлять групу тих прецедентних феноменів, що будуть швидко та легко встановлювати зв’язок з необхідним значенням у представників різних культур.

Divers that summer — all of who suffered frostbite and came close to dying — had confirmed not only that the screw had been shattered but that the driveshaft itself was bent and broken [102, с. 5].

Того літа водолази – усі вони зазнали обморожень і ледь не віддали Богові душу – доповіли, що розбито не тільки гвинт, але й сам гребний вал погнувся й тріснув [100, с. 44].

Значення, яке приховує прецедентне висловлення буде легко викликати потрібний сенс у українського читача, що дозволяє не вдаватися до його пояснення. Однак, можемо помітити, що перекладач не вдався до дослівного перекладу, а віднайшов відповідник, що буде максимально передавати значення, яке зображував у своєму творі автор і вказує на застосування контекстуальної заміни.

Для виокремлення певних якостей можуть використовуватись назви визначних місць, які допомагають звернутись до певних ознак, що відображаються у тексті. Вони допомагатимуть читачу детальніше уявити описуване місце та наділять його комплексом асоціацій, які їм притаманні.

*Seracs and ice boulders circled the spot, making Irving feel as if he'd suddenly found himself amid a **Stonehenge** circle in the ice-haloed and star-crossed moonlight [102, с.32].*

*Цей майданчик колом оточували тороси та крижані валуни, і в Ірвінга виникло відчуття, наче він зненацька опинився посеред **Стоунхенджа**, залитого світлом місяця з подвійним крижаним гало та блискотливими хрестами [100, с.261].*

Для того, щоб занурити свого читача до описуваних подій, автор вдався до використання прецедентного імені, що дозволяє читачу встановити зв'язок з особливостями його вигляду. Оскільки використана назва досягла статусу універсально-прецедентних феноменів та викликає яскраві образи у представників різних культур, доцільним вважається використання перекладачем українського відповідника, що здійснений за допомогою транскрибування.

Фразеологізми, які також мають прецедентне значення, можуть бути відомими на різних рівнях та відтворювати найтонші аспекти сказаного. Так, порівняння у тексті перекладу допомагає звернути увагу на подібність у незвичний спосіб та надати емоційності, звертаючись до наявних у свідомості читача образно-асоціативних поєднань.

*I suspect that such meetings had shared **the same qualities**—brisk monotone continuing like a background buzz, the stale taste of too much coffee, the pall of smoke in the air, stacks of hard copy and the cortical overlay vertigo of implant access—for many centuries [101, с.4].*

Підозрюю, що впродовж уже багатьох сторіч усі заходи такого ґтибу схожі один на одний наче дві краплі води: фоном їм слугує жваве монотонне бубоніння, запах надмірної кількості кави, димна завіса в повітрі, стоси

роздрукованих паперів і запаморочення від постійного застосування кортикальних оверлеїв [99, с.31].

Досить цікавий спосіб перекладу помічаємо у вищенаведеному прикладі, де перекладач за допомогою додавання фразеологізму відтворює текст з додатковим забарвленням. Як результат, текст перекладу збагачується новими асоціаціями, що допомагають відтворити твір у найбільш повній манері і показати його багатогранність. Так, помічаємо намір здійснити максимальне наближення до читача та урахувати особливості його сприйняття, вдаючись до контекстуальної заміни.

У перекладі твору Д. Сіммонса часто стикаємось з прецедентними висловленнями, які розкривають своє значення для україномовного читача і дещо ускладнюють текст. Для збереження вірного сенсу та повноцінного відтворення перекладач обирає відомий вислів, який несе у собі значення, яке передбачалося автором.

***Gone** were the dreams of his youth of fame and wealth from apprenticing himself to the Word... [101, с. 20].*

***Канули в Лету** його молодечі мрії про славу та багатство, коли він ще тільки вчився Слову [99, с. 153].*

Отже, наведений приклад дозволяє побачити, що перекладач додає прецедентне висловлення при перекладі, що допомагає йому різносторонньо відтворити текст та збагатити його висловами, які відповідають змісту оригінального твору та зберігають потрібне значення, що також надає приклад застосування контекстуальної заміни.

Значно збагачує текст і вираз, що стосується даремних дискусій, які стосуються загальних тем і мають давню історію, що може не завжди розкривати свій сенс для сучасного читача, викликаючи проблеми при сприйнятті та, як результат, стати причиною неповного його розуміння. Використана метафора у такому випадку не здійснюватиме своєї мети та не посилатиметься до свого значення, стаючи причиною непорозумінь. Так, вона потребуватиме дій від

перекладача, що допоможуть з'ясувати її значення та відтворити у тій манері, що буде доцільною для представників мови перекладу.

Rather like building ships in a bottle, Commander, or arguing over how many angels would fit on the head of a pin, Monsignor [101, с. 13].

Все одно що складання моделей кораблів у пляшках, капітане, або дискусію про кількість янголів, що вмістяться на краєчку голки, монсеньйоре [99, с. 103].

Використана метафора може не відтворювати потрібне уявлення у сучасного читача, що стане поштовхом до втрати її значення і пояснює наявність її тлумачення та історії походження у примітках, що збільшить можливості вірної інтерпретації тексту. Наведена ситуація впливає на дії перекладача і дозволяє відтворити метафору дослівно, оскільки подана інформація зможе утворити необхідний асоціативний зв'язок. Так, помічаємо дослівний переклад та додавання коментаря.

Викликати деякі труднощі у сприйнятті може звернення до давньогрецької міфології, що може не мати таких потужних асоціацій у наш час. Тому звернення автора до однієї з трьох горгон може не завжди відтворити повноцінний та унікальний образ, який використовувався для відображення специфічних ознак. Так, створення необхідних уявлень про описане прецедентне ім'я не завжди можливе без залучення інформації про ознаки, які йому властиві та виокремлюються автором.

*... violence accumulating with a power that had made the hair on her forearms stand out in anticipation of lightning bolts the size of cities, tornadoes writhing and dropping down like the **Medusa locks** they were named after...*[101, с.32].

*... де лють акумулювалася з такою енергією, що в неї найжачувалося волосся на передпліччях, поки вона чекала на блискавці завбільшки як цілі міста, на смерчі, що звиватимуться і спадатимуть униз, геть як **наσμα Медузи**, на честь якої їх і прозвали...* [99, с. 244].

Отже, для повноцінного сприйняття використаного образу і встановлення тих поєднань, що характерні для розглянутого випадку, необхідний додатковий коментар, який зможе залучити ознаки, що йому відповідають. Наявність у примітках інформації про Медузу, що є однією із трьох горгон дозволяє розширити

знання читача про давньогрецьку міфологію та допомогти йому сприйняти думку автора вірно. У такому випадку зрозумілим є рішення перекладача використати дослівний переклад у самому тексті, оскільки читач отримає необхідну інформацію за допомогою додаткового роз'яснення.

Отже, повноцінне та різностороннє відтворення прецедентних феноменів може досягатись за допомогою різних прийомів, які посприяють утворенню у читача тих уявлень, які притаманні для культурного фону автора. Значно допомагають відтворити прецедентні одиниці повною мірою такі прийоми як додавання коментаря, контекстуальна заміна і у деяких випадках генералізація.

3.3. Аналіз способів перекладу прецедентних феноменів у досліджуваних романах

Ми здійснили аналіз способів відтворення прецедентних феноменів у визначних творах Дена Сіммонса та їх перекладі українською. Так, матеріалом для здійснення нашого аналізу послуговували 150 прецедентних феноменів, які були відібрані з романів «Терор» і «Падіння Гіперіона», у яких автор неодноразово вдавався до використання різноманітних прецедентних одиниць, що допомагали йому досягти його авторських цілей.

Твори автора насичені великою кількістю прецедентних феноменів, які сприяли здійсненню бажаного впливу на читача. Аналіз використаних прецедентних феноменів Д. Сіммонсом у його роботах дозволяє побачити, що найчастіше автор вживав ті одиниці, що набули статусу універсальних і становлять категорію тих, що будуть зберігати та відображати схоже значення для представників різних культур. Таким чином, вони розкриватимуть своє значення для будь-якого читача, звертаючись до комплексу закладених асоціацій, що не будуть відрізнятися у різних культурах.

Дещо рідше у романах автора зустрічалася група транснаціональних та національних прецедентних феноменів. Їх категорія не завжди викликає спектр закладених асоціацій у українського читача, оскільки він не ознайомлений з тими знаннями, що характерні для певної країни. Так, під час їх перекладу часто

спостерігаємо залучення таких способів, що допомагають уникнути непорозумінь і відтворити їх таким чином, щоб читач зміг повною мірою зрозуміти початковий авторський задум.

У своїх романах Д. Сіммонс також використовував соціумно-прецедентні феномени, які здійснюють звернення до потрібних асоціацій не у кожного читача, потребуючи залучення додаткової інформації. Їх відтворення можна вважати найскладнішим, оскільки вони найрідше є зрозумілими і зазвичай актуальні лише для певної групи людей, не розкриваючи свого значення для багатьох інших.

Можемо дійти до висновку, що приналежність прецедентного феномену до однієї з категорій, яка визначає межі його поширеності, значно впливає на можливість сприйняття закладених у нього значень та вибір способу перекладу, який зможе відтворити відповідні для нього асоціації. Ден Сіммонс часто вдавався до використання різних прецедентних феноменів, які належали до різних категорій і становили різний ступінь складності перекладу.

Здійснений аналіз допоміг з'ясувати, що найчастіше у його творах зустрічаються універсально-прецедентні феномени, серед яких ми виокремили 99 випадків вживання. Також помічаємо, що автор часто вживав прецедентні феномени, які мають національний статус і становлять 33 випадки вживання. Значно рідше за інші ним використовувались соціумно-прецедентні феномени, які становлять 18 випадків використання [Додаток А].

Оскільки національно-прецедентні феномени часто поділяються на дві категорії, можемо сказати, що транснаціональні зустрічалися значно частіше і становлять 73%, в той час як національні – 27% [Додаток Б].

Таким чином, національно-прецедентні феномени часто можуть виходити за межі однієї країни, однак не набувати універсального статусу, що визначає їх як складніші для перекладу. Крім того, такі одиниці можуть відтворювати комплекс відмінних асоціацій у різних країнах, що буде призводити до неоднакового сприйняття авторського задуму та втрати його думки. Отже, найчастіше автор залучав прецедентні одиниці, які є загальновідомими і зазвичай не відрізняються у відтворюваних значеннях для носів різних мов. Дещо рідше застосовувались

національно-прецедентні феномени, які можуть бути як відомими для представників декількох культур і відтворювати у них схожі уявлення, так і становити групу тих, що викликають труднощі при сприйнятті. Соціумно-прецедентні феномени зазвичай становлять категорію найменш зрозумілих і викликають закладені образи лише у межах певного кола людей, залишаючись незрозумілими для інших і потребує унікального підходу при перекладі. Так, віднесеність прецедентних феноменів до відповідної категорії значно впливає на спосіб їх відтворення та можливість належного сприйняття.

Проведений аналіз способів відтворення прецедентних феноменів у перекладах зазначених романів Д. Сіммонса українською дозволив побачити, що вони найчастіше перекладаються за допомогою використання вже існуючого в українській мові відповідника, який зможе коротко та точно відтворити прецедентну одиницю без втрат для читача. Найчастіше такий спосіб перекладу використовувався для відтворення універсально-прецедентних феноменів, які є загальновідомими і зазвичай вже мають відповідник у мові перекладу.

Дещо рідше перекладачами використовувалась контекстуальна заміна, яка допомагала відтворити прецедентні феномени у максимально близькій манері для представників нашого культурного простору. Так, перекладачі вдавалися до використання того варіанту перекладу, який зможе максимально відтворити потрібне значення у мові перекладу, не спричиняючи його втрати. Її використання дозволяло відтворити у тексті перекладу необхідне значення, яке було закладене у початковому тексті автором, і наблизити текст до читача, використовуючи ті прецедентні одиниці, які є для нього знайомими.

Для перекладу деяких прецедентних феноменів у наших творах перекладачами застосовувався дослівний переклад, який також часто доносив вірні асоціації до україномовного читача. Проте його застосування не завжди робить звернення до комплексу потрібних значень і вимагає залучення додаткової інформації, яка дозволить зрозуміти їх зміст і уникнути непорозумінь.

При аналізі перекладу прецедентних феноменів у роботах Д. Сіммонса також зустрічаємо застосування транслітерації та транскрипції, які зазвичай

використовуються при перекладі прецедентних імен. Такі способи перекладу прецедентних одиниць не завжди відтворюють потрібні асоціації у читача перекладу і потребують врахування відмінностей у сприйнятті. Отже, їх використання може стати причиною втрати закладеного у прецедентну одиницю значення та зробити думку автора незрозумілою.

Значно рідше перекладачами застосовувався прийом генералізації, який також сприяв вірному і повному розумінню авторського задуму у розглянутих нами романах. Його використання дозволяло передати закладений сенс у більш близькому значенні до читача, що значно сприяло розумінню сказаного і відтворювало загальну авторську думку. Так, не завжди точний відповідник зможе викликати потрібні асоціації у читача перекладу, а певне узагальнення сприятиме розумінню початкової думки і намірів автора. Це пояснює необхідність розгляду кожного прецедентного феномену окремо, оскільки лише такий підхід допоможе здійснити його адекватне відтворення та повноцінно розкрити його значення для іншомовного читача. Такий спосіб перекладу буде актуальним для відтворення національно-прецедентних феноменів, оскільки зможе узагальнити використану одиницю і зробити її значення більш універсальним.

Таким чином, виокремлені одиниці досить часто були зрозумілими для україномовного читача та відтворювались у романах автора за допомогою відповідника, що помічаємо у 72 випадках. Іноді доречним для їх відтворення є застосування транслітерації або транскрипції, які у наших романах становлять 16 і 13 випадків використання. Контекстуальна заміна сприяла відтворенню закладених значень та становила 25 випадків вживання. Часто застосовувався і дослівний переклад, який не завжди може здійснити повноцінне відтворення прецедентних феноменів і становив 23 випадки використання при відтворенні українською. Найрідше використовувалась генералізація, яка допомагала донести загальну думку автора і становить 1 випадок із групи досліджуваних нами одиниць [Додаток В].

Здійснений аналіз також допоміг визначити основні сфери походження прецедентних феноменів, які використав Д. Сіммонс у своїх романах. Так, у творах найчастіше використовувались прецедентні одиниці, які мають релігійне

походження і становлять 27% від загальної кількості. Не менш потужними джерелами походження прецедентних феноменів були література та культура, які становлять 22% і 19% досліджуваних одиниць. Часто автор вдавався до використання прецедентних феноменів, що тісно пов'язані з історією і становлять 16%. Неодноразово стикаємось у творі з одиницями, що звертаються до міфології і використовуються у 16% випадків. Не так широко автор послуговувався прецедентними феноменами, що пов'язані з географією та наукою і склади лише 3% та 2% [Додаток Г].

У ході роботи помічаємо, що автор послуговувався різними типами прецедентних феноменів, що залучали у читача знання з різних сфер і сприяли відтворенню тих чи інших уявлень та асоціацій, допомагаючи викликати у читача знайомі для нього образи. Так, серед їх типів найчастіше помічаємо використання прецедентних імен – 44% та прецедентних висловлень – 26%. Вони часто допомагали здійснити звернення до певних прецедентних ситуацій, що становлять 11% та прецедентних текстів, які охоплюють 19% [Додаток Д]. Отримані результати показують, що автор частіше оперував прецедентними іменами для відтворення спектру закладених у них значень, проте неодноразово вживав і висловлення, що значно збагачувало його твір образністю та емоційністю.

Порівняння вжитих прецедентних феноменів автором у його романах дозволило зробити висновок, що у романі «Падіння Гіперіона» автор послуговувався прецедентними одиницями дещо частіше, а саме: прецедентними іменами – 41 випадок з досліджуваних одиниць, прецедентними висловленнями – 22, прецедентними ситуаціями – 11, прецедентними текстами – 21. У романі «Терор» вони також представлені досить широко, вдаючись до 23 випадків вживання прецедентних імен, 19 прецедентних висловлень, 6 прецедентних ситуацій та 7 прецедентних текстів [Додаток Е]. Однак, у обох творах вони часто використовуються і потребують залучення різних способів перекладу, які зможуть донести низку закладених значень, максимально розкриваючи думки автора.

Отже, можемо помітити, що обрані твори містять велику кількість прецедентних феноменів, які мають різний статус та джерела походження. Так,

автор неодноразово використовував прецедентні феномени, які мають давню історію походження і є універсально-прецедентними. Більшість виокремлених прецедентних феноменів були знайомими для українського читача, проте деякі потребували заміни чи пояснення. Проведений аналіз дає змогу дійти висновку, що прецедентні феномени мають досить складну структуру і потребують окремого підходу при їх перекладі, який буде враховувати їх особливості та закладені ознаки. Досить часто у зазначених творах вони мають відповідник у мові перекладу, проте автор також використовував прецедентні феномени, які не завжди викликать потрібні уявлення у читача перекладу, що пояснює додавання коментарю перекладачем або їх заміни більш зрозумілою одиницею, яка відповідатиме потрібним уявленням. Таким чином, перекладачі найчастіше вдавалися до використання відповідника, контекстуальної заміни та дослівного перекладу, які дозволили відтворити прецедентні феномени у зрозумілій для читача перекладу формі. Дещо рідше помічаємо використання транслітерації та генералізації, які також дозволяли здійснити їх відтворення українською.

У нашій роботі ми змогли досягнути поставлених цілей та вбачаємо необхідність у подальшому дослідженні прецедентних феноменів у межах сучасної художньої літератури з урахуванням особливостей їх сприйняття та постійного розвитку сучасного світу, що призводить до активного збільшення кількості прецедентних феноменів та отримання ними нових значень.

ВИСНОВКИ

У процесі власного дослідження та аналізу особливостей і способів відтворення прецедентних феноменів при перекладі творів Дена Сіммонса з англійської мови українською нами:

1. Виявлено, що прецедентні феномени достатньо часто зустрічаються в художніх творах сучасних авторів, отже можуть завадити адекватному сприйняттю закладеної в тексті інформації, що й пояснює значну зацікавленість науковців внутрішніми аспектами та специфікою функціонування цього явища. Так, відомо, що прецедентні феномени є сталими та поширеними в межах певної культурної спільноти мовними одиницями, які зберігають та відображають її традиції і цінності, відтворюючи низку характерних ознак, тобто потребують наявності попередніх знань від учасників взаємодії. Неоднорідна і складна структура прецедентних феноменів зумовлює наявність нерівнозначних уявлень у представників різних культур про їх зміст: або зовсім невідомий для них, або, змінившись та розширившись із часом, набув певних особливостей сприйняття та використання.

2. Узагальнено, що стосовно прецедентних феноменів науковцями висунуто різні пропозиції щодо способів їх класифікації. Зокрема, більшість класифікацій охоплюють прецедентні імена, вислови, ситуації та тексти. Крім того, зазначені одиниці розподіляються відповідно до їх відомості, можуть набувати універсального, національного чи соціумного статусу, що визначає межі їх розуміння учасниками взаємодії. Оскільки не всі з них можуть функціонувати самостійно в процесі спілкування, то прецедентні тексти та прецедентні ситуації представлені в мові прецедентними іменами та прецедентними висловленнями, які допомагають відобразити в мовленні приховані ознаки і смисли.

3. З'ясовано, що прецедентними вважаються феномени, які досить відомі та, ґрунтуючись на характерних своїх ознаках, зберігають культурну інформацію, широко згадуються авторами художніх творів, що значно ускладнює здійснення адекватного перекладу. Демонструючи інше значення в певній культурі, у процесі перекладу вимагають використання адаптивних засобів. Будучи незрозумілими для

представників іншої культури, потребують додаткового розгляду та пояснення, що в сукупності й визначає головні труднощі їх перекладу: невідомість, незрозумілість, різне сприйняття відтворюваних ознак. Адекватне їх відтворення обумовлюється різними факторами і потребує уваги до їх складу, особливостей розуміння представниками відповідної групи людей, урахування відмінностей та можливої відсутності необхідних знань, що буде вимагати дослідження їх походження та додаткового пояснення. Не менш важливим при перекладі прецедентних одиниць у художній літературі є врахування не лише образів та смислів, які вони вміщують, а й відтворення того спектру емоцій, що хотів донести автор. Таким чином, є потреба залучення уваги до всіх функцій та відтворення значення у максимально повній та близькій манері до читача перекладу, що дозволить йому зрозуміти авторський задум. Отже, прецедентні феномени можуть стати перепоною на шляху розуміння думки автора та призвести до часткових втрат або повного нерозуміння авторського задуму, що може значно вплинути на сприйняття самого художнього твору.

4. Досліджено й проаналізовано, що автор романів достатньо часто залучав різноманітні прецедентні феномени для передачі тих чи інших значень та ознак. Приналежність до відповідного статусу поширеності значно впливає на можливість адекватного розуміння мовного явища та вибір способу відтворення іншою мовою. У романах Д. Сіммонса використано прецедентні феномени різних категорій. Серед виокремлених нами в романах прецедентних одиниць універсально-прецедентні феномени становлять 99 випадків вживання, національно-прецедентні – 33, а соціумно-прецедентні – 18 [Додаток А]. Співвідношення прецедентних феноменів у романах відповідно до їх поширеності засвідчило, що транснаціональні прецедентні феномени становлять 73%, а національно-марковані – 27% [Додаток Б]. Так, більшість використаних прецедентних феноменів у романах набули статусу універсальних та не приховують свого значення і необхідних асоціацій для українського читача, тож не потребують додаткової інформації для їх розуміння. Дещо рідше автором використовувались прецедентні одиниці, які належать до групи національних або транснаціональних, вони не завжди відповідають уявленням українського читача або є для нього невідомими і можуть призвести до часткових

вtrat або повного нерозуміння авторського задуму. Не так часто автор вдавався до застосування прецедентних феноменів, характерних для певного соціуму. Хоча соціумно-прецедентні феномени зустрічаються значно рідше, проте саме вони є найскладнішими для перекладу й потребують знання культури іншого народу, обізнаності у різних сферах, а іноді й входження до певного соціуму. Основні труднощі при перекладі романів Д. Сіммонса були зумовлені відмінностями у культурі та відсутністю потрібних знань, що притаманні автору і не є близькими українському читачеві. Отже, для здійснення адекватного перекладу прецедентних феноменів необхідним є врахування особливостей сприйняття цих одиниць представниками відповідної культури та знання їх традицій, історії та культурних набутоків, що допоможе вірно сприйняти та відтворити їх значення.

5. Зазначено, що в українських перекладах романів Д. Сіммонса прецедентні феномени були перекладені за допомогою різних способів, а саме: використання відповідника – 72 випадки, транслітерація – 16, транскрипція – 13, дослівний переклад – 23, контекстуальна заміна – 25, генералізація – 1. Таким чином, прецедентні одиниці у творах автора найчастіше перекладалися за допомогою наявного в мові перекладу відповідника. Дещо рідше зустрічалася контекстуальна заміна та дослівний переклад. У деяких випадках було застосовано прийоми генералізації, транслітерації та транскрипції. Виділимо, що іноді перекладач вдавався до додавання коментарів, щоб читач перекладу зміг отримати потрібну інформацію для повноцінного сприйняття думки автора.

6. З'ясовано, що прецедентні феномени в аналізованих романах, уміщуючи культурну та історичну інформацію, мають досить різні сфери походження. Аналіз дозволяє дійти висновку, що автором використано прецедентні одиниці, які належать до різних сфер, а саме: релігія – 27%, історія – 16%, література – 22%, наука – 2%, географія – 3%, культура – 19%, міфологія – 11%. Найчастіше використовуються прецедентні феномени, які беруть свій початок з релігії, літератури, фольклору та історії, значно рідше – прецедентні одиниці, пов'язані з міфологією, географією та наукою. Оскільки більшість сфер мають давнє

походження, частина прецедентних феноменів, які до них належать, має універсальне значення і зрозуміла для більшості читачів.

7. Визначено, що Ден Сіммонс у романах апелював до різних видів прецедентних феноменів, що дозволило йому втілити авторський задум та впливати на читача. Здійснений аналіз показує, що використано різні типи прецедентних феноменів, а саме: прецедентні імена – 44%, прецедентні висловлення – 26%, прецедентні ситуації – 11%, прецедентні тексти – 19%. Найчастіше використовуються прецедентні імена, рідше – висловлення, звернення до відомих ситуацій та текстів. Провівши паралель між творами, зазначимо, що в романі «Падіння Гіперіона» прецедентні феномени зустрічаються дещо частіше а саме: прецедентні імена – 41 випадок, прецедентні висловлення – 22, прецедентні ситуації – 11, прецедентні тексти – 21; у романі «Терор» така статистика: прецедентні імена – 23 випадки, прецедентні висловлювання – 19, прецедентні ситуації – 6, прецедентні тексти – 7.

Отже, автор широко послуговується у романах прецедентними феноменами, які належать до різних сфер походження і збагачують романи яскравими образами та порівняннями, апелюючи до свідомості читачів та відтворюючи низку асоціацій. Отримані результати можуть слугувати базою для подальшого вивчення прецедентних феноменів у різних типах дискурсів та застосовуватись для покращення їх перекладу у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение. Москва, 2004. 352с.
2. Арешенков Ю.О. Основи лінгвістичних досліджень: Матеріали до спецкурсу для студентів філологічних спеціальностей. Кривий Ріг: КрДПУ, 2006. 50 с.
3. Банникова С. В. Прецедентность как лингвокультурный феномен (на материале английской и русских текстов) : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Тамбов, 2004. 184 с.
4. Богданова І.В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2016. 22 с.
5. Богданова І. В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ ст. : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2016. 191 с.
6. Богоявленская Ю. В. Прецедентное имя «Наполеон» в исторической памяти Франции: опыт корпусного исследования. *Политическая лингвистика*. Екатеринбург : УГПУ, 2015. № 2. С. 137–143.
7. Боярских О. С. Прецедентные феномены со сферой-источником «Литература» в дискурсе российских печатных СМИ (2004–2007 гг.) : дис. ... канд. фил. наук : 10.02.01. Нижний Тагил, 2008. 230 с.
8. Валеева Н.Г. Теория перевода: культурно-когнитивный и коммуникативно-функциональный аспекты. М. : РУДН, 2010. 246 с.
9. Великорода Ю. М. Становлення прецедентних імен та еволюція їх значення в американському медіа дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Філологічна серія*. 2016. Вип. 61, 2016. С. 231–233.
10. Виноградов В.С. Перевод: общие и лексические проблемы. Учебное пособие. Москва : КДУ, 2006. 240 с.
11. Воробйова Т. В. Прецедентне ім'я історія становлення поняття. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. К. : КНЛУ, 2003. Вип. 9. С. 42–48.

12. Воробйова Т. В. Семантика прецедентних імен : національнокультурний компонент. *Мова і культура*. Київ. 2003. Вип. 6. С. 119–127.
13. Ворожцова О.А., Зайцева А.Б. Прецедентные имена в российской и американской печати. *Известия Уральского Государственного Университета* 2006. №45. Серия 1. Проблемы образования, науки и культуры. Вып. 20. Екатеринбург, 2006. С. 222-229.
14. Высоцкая И. В. Спорные вопросы теории прецедентности. *Критика и семиотика*. Новосибирск, 2013. Вып. 1 (18). С. 117–137.
15. Гарбовский Н. К. Теория перевода. М. : Моск. ун-т, 2007. 544 с.
16. Голубева Н. А. Слово. Текст. Дискурс. Прецедентные единицы. Нижний Новгород : НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 2009. 401 с.
17. Гончаренко Л.О. Сутність поняття «переклад» в міждисциплінарному та перекладознавчому аспектах. *Young Scientist*. № 11(51). November, 2017. С. 196-201.
18. Грабченко А.І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: Навч. посібник. Х.: НТУ "ХП", 2009. 142 с.
19. Гришаева Л. И. Прецедентные феномены как культурные скрепы (к типологии прецедентных феноменов). *Феномен прецедентности и преемственность культур*: сб. статей. Воронеж : ВГУ, 2004. С. 15–46.
20. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. Москва: ИТДГК «Гнозис», 2003. 288 с.
21. Гудков Д. Б. Единицы кодов культуры: проблемы семантики. *Язык. Сознание. Коммуникация* : сб. статей / отв. ред. В.В. Красных, А.И. Изотов. М. : МАКС Пресс, 2004. Вып. 26. С. 39–50.
22. Гудманян А. Когнітивний дисонанс перекладача та тотожність перекладу. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика* : IV Міжнар. наук.-практ. конф., 1–2 квітня 2011 р. : тези доп. К. : НАУ, 2011. С. 58–61.
23. Гукетлова Ф. Н. Зооморфный код культуры в языковой картине мира: автореф. дис. на соискание уч. степени доктора филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». М., 2009. 47 с.

24. Гусева А. А. Интертекстуальность как переводческая проблема: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. М., 2009. 170 с.
25. Денисова Г. В. В мире интертекста: язык, память, перевод. М. : Азбуковник, 2003. 298 с.
26. Евтюгина А. А. Прецедентные тексты в поэзии В. Высоцкого : (к проблеме идиостиля) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Екатеринбург, 1995. 18 с.
27. Горпінюк В. С. Прецедентні феномени в сучасному афористичному корпусі. Кривий Ріг, 2019. 100 с.
28. Заїка І.Ю. Прецедентні імена як засіб атрактивності в англомовному рекламному дискурсі. Суми, 2015. 37с.
29. Захаренко И. В. К вопросу о каноне и эталоне в сфере прецедентных феноменов. *Язык, сознание, коммуникация. Филология* : сб. статей / ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. Москва, 1997. Вып. 1. С. 104–113.
30. Захаренко И.В., Красных В.В., Гудков Д.Б., Багаева Д.В. Прецедентное имя и прецедентное высказывание как символы прецедентных феноменов. *Язык. Сознание. Коммуникация*: сб. ст. М.: «Филология», 1997. С. 82-103.
31. Земская, Е.А. Цитация и виды её трансформации в заголовках современных газет. *Поэтика. Стилистика. Язык и культура. Памяти Татьяны Григорьевны Винокур*. М.: Наука, 1996. 278 с.
32. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности. Московский психолого-социальный институт, 2001. 432 с.
33. Золотарев В. М. Лингвопрагматические особенности прецедентных феноменов в современном молодежном дискурсе (на материале английского и русского языков) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Саратов, 2017. 21 с.
34. Золотых Л. Г. Фразеологическая семантика и символ. *Слово – сознание – культура* : сб. науч. трудов / сост. Л. Г. Золотых. Москва, 2006. С. 157–169.
35. Золян С.Т., Абрамян К.Ш. Лингвистические аспекты теории перевода. Ереван, 2007. 307 с.

36. Илюшкина М. Ю. Прецедентные феномены в российской и британской печатной рекламе услуг для туристов : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Екатеринбург, 2008. 272 с.
37. Ільченко О. А. Прецедентність як ознака текстів сучасної преси (на матеріалі метафоричних словосполучень). *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2012. Вип. 34. С. 97–100.
38. Кальченко Т. Ю. Аксиологічна функція прецедентних феноменів у поетичному творі (на матеріалі лірики В. Герасим'юка та І. Римарука). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки*. 2014. Вип. 4. С. 75–80.
39. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2001. 302 с.
40. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М. : ГНОЗИС, 2004. 389 с.
41. Карасик В. И., Стернин И.А. Антология концептов. Волгоград: Парадигма, 2005. 352 с.
42. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. М. : Едиториал УРСС, 2003. 264 с.
43. Клименко Л. В. Художній переклад як вид міжкультурної комунікації в контексті Євроінтеграції . *Літературознавчі студії*. 2015. Вип. 1(1). С. 228-235.
44. Козак Т.Б. Адекватність та еквівалентність перекладу. *Наукові записки*. Сер.: Філологічна. 2012. С. 56-57.
45. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / отв. ред. Т.В. Булыгина. М. : Наука, 1984. 173 с.
46. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. М.: УРСС, 2009. 170 с.
47. Комлев Н. Г. Компоненты содержательной структуры слова. М. : МГУ, 1969. 172 с.
48. Коптілов В. Теорія і практика перекладу : навч. посіб. К.: Юніверс, 2003. 280 с.

49. Косиченко Е. Ф. Имя нарицательное и имя символ в свете теории прецедентности. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*. Сер. : Филологические науки. Имплицитные смыслы и методы их описания. 2010. Вып. 22 (601). С. 55–64.
50. Красных В.В., Гудков Д.Б., Захаренко И.В., Багаева Д.В. Когнитивная база и прецедентные феномены в системе других единиц и в коммуникации. 1997.
51. Красных В. В. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология. Москва : ИТГДК «Гнозис», 2002. 284 с.
52. Красных, В.В. Система прецедентных феноменов в контексте современных исследований. *Язык, сознание, коммуникация*. 1997. Вып. 2. С. 5-12.
53. Крутько Т. В. Прецедентні феномени у текстах англомовної реклами (на матеріалі банерної реклами). *Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи*. К. : Логос, 2011. С. 190–197.
54. Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. М. : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
55. Кухаренко В. А. Интерпретация текста. Одесса : Латстар, 2002. 288 с.
56. Лазаренко С. В., Назаренко О. М. Типологія прецедентних феноменів сучасного українського публіцистичного тексту: соціокультурний вимір. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31. № 1 Ч. 1. 2020. С. 72-77.
57. Лазаренко С., Ротар А. Функціонування прецедентних феноменів у заголовках газетних текстів. *Лінгвістика*. 2014. №21. С. 123–126.
58. Латышева В. Л. Национальные прецедентные феномены как элементы ассоциативного тезауруса русского и французских языков (по данным экспериментального исследования). *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. 2010. С. 110–118.
59. Лесик І. В. Роль прецедентних феноменів у породженні й сприйнятті іронії. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2011. № 3. Ч. 1. С. 108–112.

60. Львовская З. Д. Современные проблемы перевода. М. : URSS, 2008. 219 с.
61. Макарова Л.С. Коммуникативно-прагматические аспекты художественного перевода : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.20. М., 2005. 364 с.
62. Меркотан Л. Й. Прецедентні тексти в системі інтертекстуальності : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кам'янець-Подільський, 2015. 260 с.
63. Минченков А.Г. Когниция и эвристика в процессе переводческой деятельности. Санкт-Петербург, 2007. 256с.
64. Молчанова Н. С. Роль прецедентного имени в восприятии художественного текста. *Вестник Псковского государственного университета*. Псков : Псковский государственный университет, 2011. № 15. С. 87–91.
65. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации : монография. Екатеринбург, 2007. 207 с.
66. Нахимова Е. А. Прецедентные онимы в современной российской массовой коммуникации: теория и методика когнитивно-дискурсивного исследования : монография; ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т». Екатеринбург, 2011. 276 с.
67. Нахимова Е. А. Использование корпусной методологии при сопоставительном изучении прецедентных имен. *Политическая лингвистика*. 2013. № 3(45). С. 48–56.
68. Некряч Т. Є., Чала Ю. П. Вікторіанська доба в українському художньому перекладі. Київ, 2013. – 194 с.
69. Николина Н. А. Филологический анализ текста. М. : Академия, 2003. 256 с.
70. Ніколаєва Т. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову. *Проблеми гуманітарних наук*. Сер.: Філологія. 2018. Вип. 42. С. 119 – 127.
71. Нотина Е. А. Специфика взаимодействия концептуальных систем коммуникантов в условиях опосредованной межъязыковой/ межкультурной коммуникации». *Университетское переводоведение: X междунар. науч. конф. по переводоведению «Федоровские чтения», 23–25 октября 2008 г. : тезисы докл.* СПб. : Факультет филологии и искусств СПбГУ, 2009. Вып. 10. С. 399–404.
72. Прунч Э. Пути развития западного переводоведения. От языковой асимметрии к политической. М. : Р. Валент, 2015. 512 с.

73. Пшёнкина Т. Г. Междисциплинарность перевода как отражение интегративных процессов в современной лингвистике. *Язык и культура*. Барнаул : Алтайский государственный университет, 2014. № 1(25). С. 51–62.
74. Рагимова Е.І, Полупан М.О, Загребельна А.О, Соломка А.С, Рубаненко В.І. Методи дослідження мови. *VII студентська конференція «Перший крок у науку»*, 20 грудня 2015 р., Суми. С.204- 205.
75. Ребрій О. В. Тащенко Г. В. Прецедентні імена як проблема художнього перекладу. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Філологічні науки*. Вип. 81. Харків, 2015. С. 273–280.
76. Сахарук І. В. Прецедентні одиниці як засіб реалізації сугестії в українському медійному дискурсі. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії*. 2015. Вип. 13. С. 337–345.
77. Сдобников В. В., Петрова О.В. Теория перевода. М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. 448 с.
78. Сереброва С.Б. Прецедентні феномени в дискурсі сучасних ЗМІ: проблема функціонування і реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Російська мова». Дніпропетровськ, 2009. 19 с.
79. Складчикова Н.В. Семантическое содержание метафоры и виды его компенсации при переводе. *Номинация и контекст*. Москва, 1985. С. 21–29.
80. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе : монография. Москва, 2000. 139 с.
81. Слышкин Г.Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. Москва, 2000. 128с.
82. Супрун А. Е. Текстовые реминисценции как языковое явление. *Вопросы языкознания*. Москва, 1995. № 6. С. 17–29.
83. Тащенко Г.В. Переклад прецедентних імен: когнітивний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2016. №21. Т. 1. С. 135-138.

84. Тащенко Г. В. Поліпарадигматизм та міждисциплінарність як методологічні принципи перекладознавчого аналізу прецедентних імен. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*. 2017. Вип. 85 с. 58-64.
85. Тащенко Г.В. Культурологічні фактори відтворення прецедентних імен у художньому перекладі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. Сер.: Філологічні науки. Мовознавство. Т. 2. №5. 2016. С. 139-142.
86. Тащенко Г.В. Лінгвокогнітивні та культурологічні особливості англо-українського перекладу прецедентних імен (на матеріалі художньої літератури): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2018. 263 с.
87. Тимчук О.Т., Сеньків О.М. Функціональний аспект прецедентних текстів. *«Young Scientist»* № 4.3. April, 2017. с. 251-254.
88. Федоров, А.В. Основы общей теории перевода. Москва, 1983. 216 с.
89. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика (Газетно-информационный и военно-публицистический перевод). М.: Воениздат, 1973. 281 с.
90. Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер.: Філологічні науки. 2013. Кн. 1. С. 164–168.
91. Шулік С. Актуальні проблеми художнього перекладу. *Перекладацькі інновації*: матеріали V Всеукр. студ. наук.-практ. конф., м. Суми, 12–13 березня 2015 р. / редкол.: С.О. Швачко, І. К. Кобякова, О.О. Жулавська та ін. Суми : СумДУ, 2015. С. 141–143.
92. Янишин О., Перегінець Л. Прецедентні імена як засіб репрезентації мовця (на матеріалі книги Г. Клінтон «Важкі рішення»). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 21, том 2, 2018. С. 113-118.
93. Catford J. C. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford : Oxford University Press, 1978. 103 p.
94. Gambier Y. Rapid and Radical Changes in Translation and Translation Studies. *International Journal of Communication*, 2016. № 10. P. 887–906.

95. Martínez-Dueñas J. L. Elementos pragmáticos y discursivos en los procesos de traducción. *Language 252 design : journal of theoretical and experimental linguistics*, 2004. V. 6. P. 71–102.
96. Pasco A. H. *Allusion: A Literary Graft*. Charlottesville, 2002. – 247 p.
97. Ruokonen M. Intertekstuaalisuus ja kaunokirjallisuuden kääntäminen. *Jorma Tommola. Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä*. Turku, 2006. P. 57–82.
98. Toury G. In Search of a Theory of Translation . Tel-Aviv : the Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1980. P. 215–223.

Джерела матеріалу дослідження

99. Ден Сіммонс. Падіння Гіперіона. Переклад з англійської: Богдан Стасюк, Олена Кіфенко. Київ: «Навчальна книга – Богдан». 2017.
100. Ден Сіммонс. Терор. Переклад з англійської: Антон Санченко. Київ: «Видавництво Жупанського». 2019. 672 с.
101. Dan Simmons. The Fall of Hyperion. URL: <https://onlinereadfreenovel.com/dan-simmons/37222-the-fall-of-hyperion.html> (дата звернення 1.11.21)
102. Dan Simmons. The Terror. URL: <https://onlinereadfreenovel.com/dan-simmons/37225-the-terror.html> (дата звернення 1.11.21)

Довідкова література

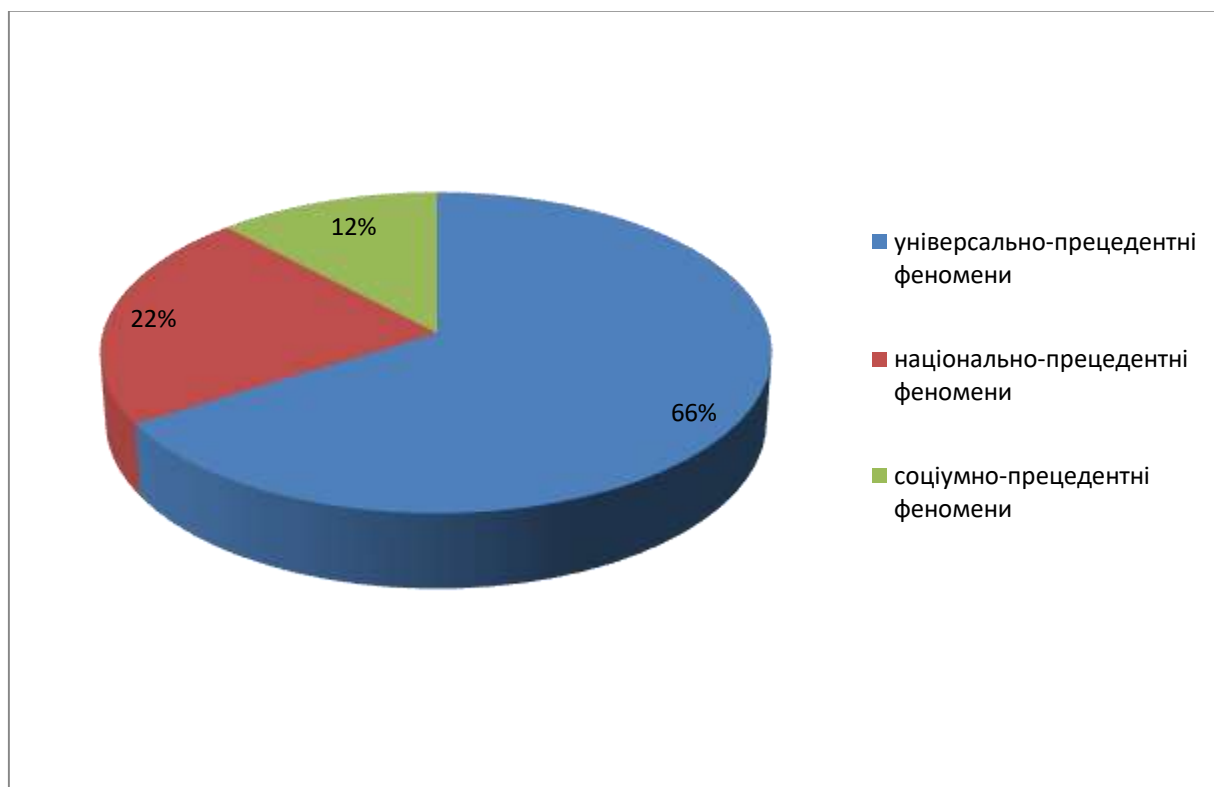
103. Академічний словник української мови в 11-ти томах. Київ: Наукова думка, 1970. 8582 с.
104. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. К.: Каравела, 2012, 328 с.
105. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2011. 844с.
106. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
107. Словник лінгвістичних термінів / Упоряд.: Д.І. Ганич, І.С. Олійник. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.

Інтернет-джерела

108. Балахтар В.В., Балахтар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу. 2011.
URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>
109. Методи теоретичних досліджень. Навчальні матеріали онлайн. URL:
https://pidru4niki.com/1373112055109/pedagogika/metodi_teoretichnih_doslidzhen
110. Тягнибедина О. С. Дедуктивный и индуктивный методы познания. URL:
http://rusnauka.com/ONG/Philosophia/6_tjagnibedina.%20tezisy.doc.htm.

ДОДАТКИ

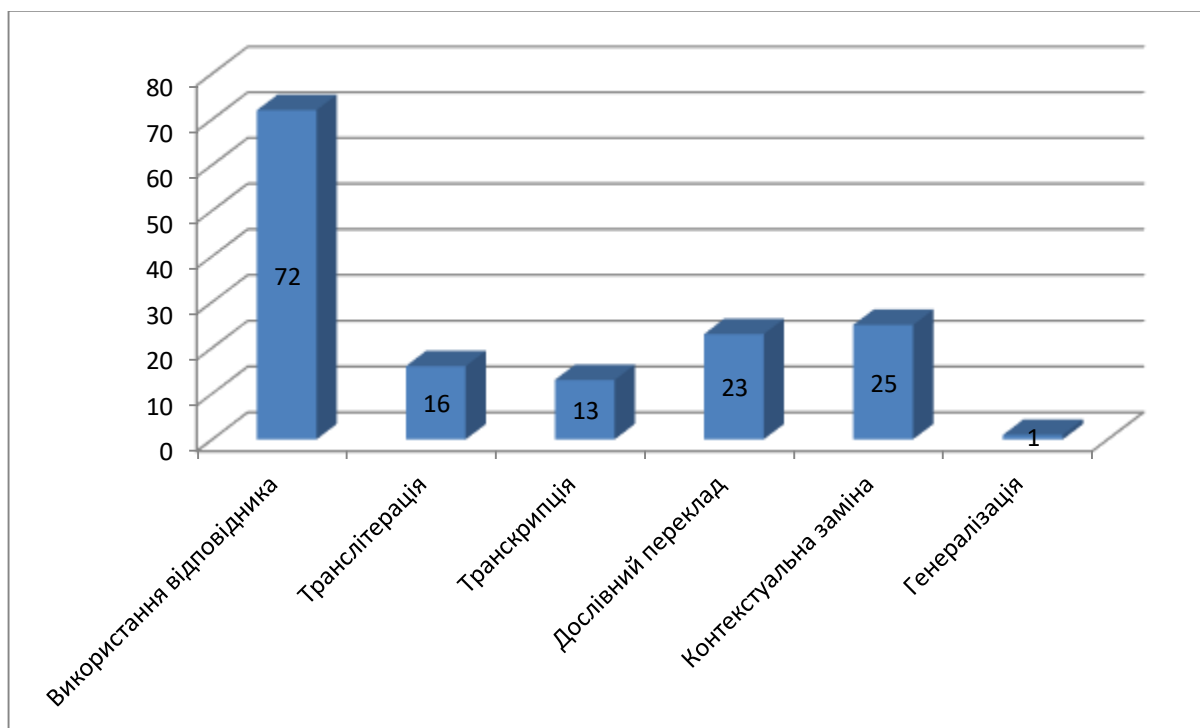
Співвідношення видів прецедентних феноменів у романах «Терор» і «Падіння Гіперіона» Дена Сіммонса відповідно до класифікації Д. Б. Гудкова



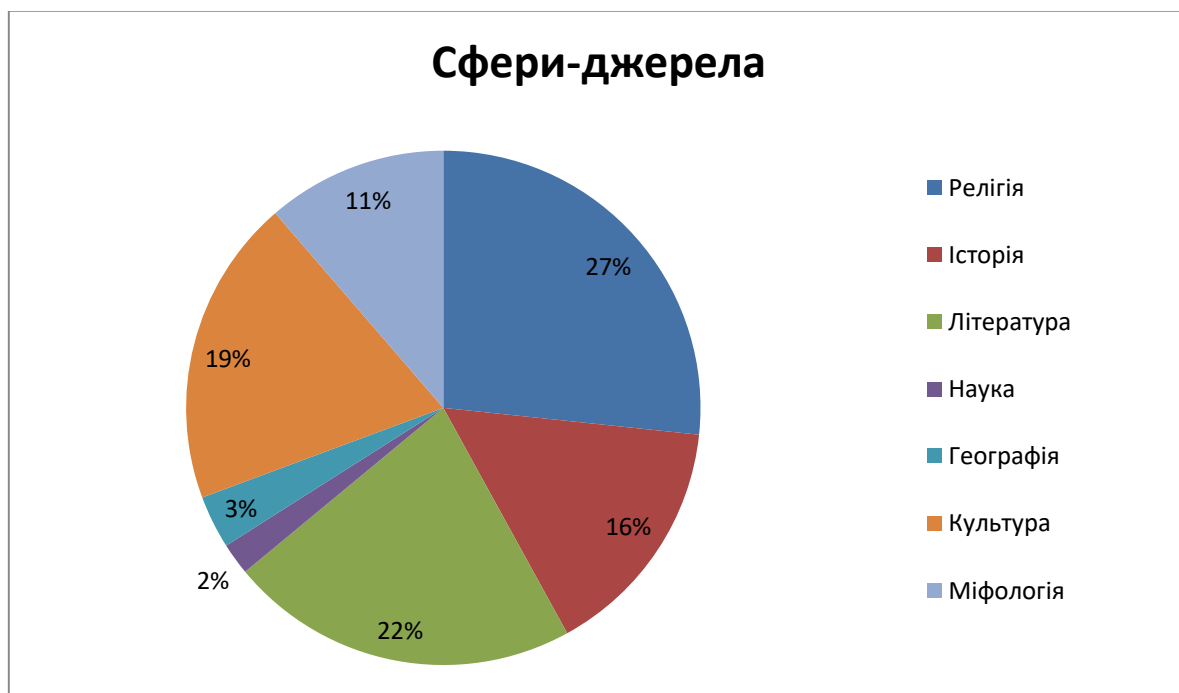
Співвідношення прецедентних феноменів у романах Дена Сіммонса «Терор» і «Падіння Гіперіона» відповідно до їх поширеності у країні та поза її межами



**Співвідношення способів відтворення прецедентних феноменів у романах
Дена Сіммонса «Терор» і «Падіння Гіперіона»**



Співвідношення прецедентних феноменів у досліджуваних романах Дена Сіммонса відповідно до їх джерела походження



Співвідношення вживання прецедентних феноменів відповідно до їх типології у досліджуваних романах Дена Сіммонса



Співвідношення використання прецедентних феноменів відповідно до їх типології у романах Дена Сіммонса «Терор» і «Падіння Гіперіона»

